

04 Bistandspolitik: Er Høyres krav realistiske?

08 Norad-støtte: For mye blir brukt i Norge

12 Energi-bistand: Treg start for prestisje-prosjekt

Sør-Afrika ser helse i tunnelen
Side 36

Kåret til
**ÅRETS
FAGBLAD
2013**

BISTANDS AKTUELT

NR 5 – JUNI 2013 www.bistandsaktuelt.no

FAGBLAD OM BISTAND OG UTVIKLING

Klimakrisen truer alt som er oppnådd

Økonomisk vekst og politisk handlingslammelse gjør at verden kan mislykkes i å begrense den globale oppvarmingen. FN advarer om at «klimaendringer, forørkning og forurensing av vannkilder kan sette en stopper for alt som er oppnådd i verdens fattigste land.» **Side 16-23**

tema:

X
grader
pluss

FOTO: GIDEON MENDEL/CORBIS/NTB SCANPIX

Simone
trues på livet

Side 10

Aktuelt

Gallup-vinner Høyre har lovet nye strenge krav til mottakerlandene for norsk bistand. Men hvordan er egentlig tilstanden i Norges viktigste samarbeidsland? [Les mer på side 6](#)

Våre utslipp, vårt ansvar?

Leder

Global oppvarming er hovedtema i denne utgaven av Bistandsaktuelt. Alle er enige om at det skjer en global oppvarming, men ingen vet helt hvor varmt det vil bli i verden og hvor raskt det vil skje. Ingen vet heller nøyaktig hva konsekvensene blir. Men forskerne kan antyde en sannsynlig utvikling.

Det er vanskelig å tenke seg et tema av større viktighet for menneskehetens framtid. Konsekvensene har allerede begynt å melde seg: Økende tørke og trusler mot matforsyning i Afrika, økt hyppighet av ekstremvær over hele kloden, havstigning som kan true øyer og kystområder, trusler mot det biologiske mangfoldet i verdens regnskoger og ustabil vannforsyning i de store elvene i Sør-Asia. På lengre sikt vil slike klimautløste fenomener trolig gi en økende internasjonal flyktningstrøm – de såkalte klimaflyktningene.

DET ER VI I den rike delen av verden som har bidratt mest til utslipp av klimagasser. De største konsekvensene rammer derimot de landene i verden som har hatt minst negativ påvirkning av klimaet. Det er her, blant mennesker i verdens fattigste land, at sårbarheten er størst.

Hva er så vårt ansvar midt oppe i denne langsomt økende klimakrisa? Å jobbe for effektive globale tiltak bør være selvsagt. Men i fravær av gode resultater internasjonalt, er det nærliggende også å satse på unilaterale og regionale tiltak for å redusere klimautslippene. Så langt har rike land i stor grad vært opptatt av tiltak rettet mot innenlandsk forbruk av fossil energi: å redusere utslipp fra industrien og transportsektoren. Tiltak for gradvis å redusere verdens totale olje- og gassproduksjon har det vært mindre snakk om. I Norge har det vært påfallende lite diskusjon om å redusere vår egen petroleumsproduksjon.

I EN SITUASJON der det dukker opp nye olje- og gassproduserende land i Afrika, Asia og Latin-Amerika, og der oljealderen etter hvert må gå mot slutten, har det blitt startet en diskusjon internasjonalt om hvem som skal ha rett til å pumpe opp «den siste oljen». Det er ikke gitt at det er vi i det rike Norge som skal gjøre det. Kanskje er det riktigere – sett i et rettferdighets- og utviklingsperspektiv – å overlate sluttetappen til nye oljeproduserende land som Tanzania, Ghana og Øst-Timor.

BISTANDSAKTUELT

Etablert 1998.

Ansvarlig redaktør: Gunnar Zachrisen

Bistandsaktuelt utgis i henhold til Fagpressens redaktørplakat og Lov om redaksjonell fridom i media. Eventuelle klager på artikler i avisen rettes direkte til bladets redaktør – gz@norad.no.

Bli han

Forskerne Henrik Thune og Leiv Lunde foreslår å fjerne utviklingsministerposten. De får støtte fra høyresiden. **Av Andreas Bondevik**

Det er i den nye boka «Hva Norge kan være i verden» at Thune og Lunde argumenterer for at norsk bistandspolitikk er i ferd med å miste sin relevans. De to mener norsk bistandspolitikk derfor bør erstattes av en ny globaliseringspolitikk og at utviklingsministerposten bør fjernes.

– Det grunnleggende på utviklingsområdet blir å få til økonomisk vekst. Vi tror at det kunne gi en bedre helhet om utenriksministeren har ansvaret, sier Lunde. Direktøren for Fridtjof Nansens Institutt burde vite en del om hva utviklingsministerjobben går ut på: han var selv statssekretær for tidligere utviklingsminister Hilde Frøkjord Johnson (Krf.) fra 1997 til 2000 og i 2005.

De blå positive

Sammen med medforfatter Thune, som er seniorforsker på NUPI, ønsker Lunde seg en mer samkjørt utenrikspolitikk og bistandspolitikk.

– Både globalisering og geopolitisk endring gjør dette området mer og mer politisk, og er integrert i hva en utenriksminister skal forholde seg til. Det er veldig viktig med samordning og koordinering. En integrert politikk hvor en kan se alle virkemidlene samlet, og ikke splitte det opp i en utenrikspolitisk og en utviklingspolitisk agenda, sier Lunde.

På Stortinget mener de blå partiene det er mye positivt i forslagene i Lunde og Thunes nye bok.

– Jeg deler mange av innvendingene mot den oppstykkningen som er i dag,

■ CARE

83

millioner mennesker i 84 land fikk hjelp av Care i 2012, ifølge organisasjonens resultatrapport.

■ ÅPENHET

Bedre rapportering

En arbeidsgruppe i Finansdepartementet foreslår at store norske selskaper i skog- og utvinningsindustrien fra neste år av skal rapportere om sine investeringer, salgsinntekt, produksjon, kjøp av varer og tjenester, samt antall ansatte for hvert enkelt land som selskapet operer i. De må også oppgi opplysninger om alle sine datterselskaper. Dersom forslaget blir vedtatt vil Norge bli det første landet i verden som innfører en åpenhetslov som vi gjøre det mulig å finne ut om selskapene betaler den riktige skatten til landene der de opererer.

Utviklingsminister Heikki Eidsvoll Holmås besøker Bangladesh tidligere denne måneden. Bli han den siste utviklingsministeren som representerer Norge internasjonalt?

FOTO: NTB SCANPIX/HARALD HENDEN, VG

den siste?

sier Peter Gitmark som sitter i utenriks- og forsvarskomiteen for Høyre.

– Utviklingspolitikken skal inkludere handel, utdanning og helse næringsutvikling. Men utviklingsministeren har historisk – og også nå – i altfor stor grad vært en statsråd for utdeling av Norges bistandspenger, sier Gitmark.

Bedre styring

Gitmark mener også det er behov for en mer helhetlig politikk.

– Jeg ser gode argumenter for hvorfor vi skal ha én utenriksminister som skal være sjef for hele UD.

Jeg ser gode argumenter for hvorfor vi skal ha én utenriksminister som skal være sjef for hele UD >>

Leiv Lunde, forsker og forfatter

Men dersom man har en utviklingsminister som evner og får mulighet til å gjøre utviklingspolitikken mer enhetlig, så mener jeg den kan bestå.

Jan Arild Ellingsen sitter i utenriks- og forsvarskomiteen for Fremskrittspartiet. Han synes forslaget om én sjef i UD har mye for seg.

– Det vil redusere faren for faglig uenighet mellom statsråder, og man kan dermed få mer framdrift, noe som vil være positivt.

Han tror likevel antallet statsråder i Utenriksdepartementet ikke vil bli en viktig sak for Frp.

– For oss dreier det seg om å bruke pengene på best mulig måte. Uavhengig av hvor mange statsråder det er, sier Ellingsen.

Vil beholde

I Leiv Lundes tidligere parti KrF, er det imidlertid motstand mot forslag om å fjerne utviklingsministerposten.

– Det er utrolig viktig med en helhetlig politikk, men det er et så stort

Leiv Lunde, forsker og tidligere statssekretær

FOTO: UD

Se også Leiv Lundes innlegg på side 26 →

og viktig område at det fortjener en egen minister, sier Kjell Arild Svendsen, som sitter som varamedlem i forsvars- og utenrikskomiteen.

Han er helt uenig i Lundes påstand om at norsk bistandspolitikken er i ferd med å miste sin relevans, men åpner likevel for økt oppmerksomhet om å skape økonomisk vekst.

– Man må sette landene i stand til å arbeide seg ut av fattigdommen selv. Vi har for eksempel foreslått å bruke midler fra statens pensjonsfond til å investere i utviklingsland og bidra til vekst, sier Svendsen.

Støtte fra Helgesen

Vidar Helgesen fra Høyre var statssekretær i UD fra 2001 til 2005 og leder nå tenketanken IDEA. Han er høyaktuell for en posisjon den politiske ledelsen i UD hvis det blir regjeringsskifte. Helgesen støtter forslaget til Thune og Lunde.

– Jeg tror at hvis man ser på utviklingsagendaen og hva som skaper

utvikling, så er det jo allerede sånn at bistand ikke er det viktigste. Trenden er at bistand blir mindre og mindre viktig, mens handel og investeringer blir mer viktig. Dette krever virkemidler som ligger mye mer på den utenrikspolitiske siden, enn på den tradisjonelle bistandssiden, sier Helgesen til Bistandsaktuelt.

Han mener også det er et «skrikende behov for mer koordinering» av utenrikspolitikken, slik forfatterne av «Hva Norge kan være i verden» tar til orde for. De kritiserer regjeringen for ikke å prioritere tøft nok, og at utenrikspolitikken svekkes av kniving mellom de forskjellige statsrådene i regjeringen.

Leder av tankesmien Civita og tidligere statsråd for Høyre, Kristin Clemet, ser også for seg at utviklingsministeren med tiden blir overflødig.

– Den viktigste grunnen er at bistand blir mindre viktig. Landene blir rikere, og det er andre politikkområder enn klassisk bistand som kan bidra vel så mye til utvikling, sier Clemet. ■

4 Aktuelt

Norsk ekspertise om Høyres bistandskrav:

— Press fungerer

Høyre varsler nye, tøffere krav overfor mottakerland for norsk bistand. Men er betingelser til bistand en smart måte å få innflytelse på demokrati, menneskerettigheter og styresett? Norske eksperter tviler.

Av Gunnar Zachrisen

1 Er det mulig for bistandsgiveren Norge å stille «skjerpede krav til demokratiutvikling, godt styresett og korrupsjonsbekjempelse hos mottakerne»?

2 Hvordan kan vi best øve innflytelse på disse temaområdene?

3 Vil det å kutte eller fryse norske bistandsoverføringer ha noen positiv effekt?

«Høyre vil stille langt mer skjerpede krav til demokratiutvikling, godt styresett og korrupsjonsbekjempelse hos mottakerne»

Fra «Høyres utviklingspolitikk», 2012

Arne Tostensen

Forsker ved Chr. Michelsens institutt, Afrika-kjenner med interesse for demokrati og styresett

1 Erfaring har vist at kondisjonalitet som gjelder menneskerettigheter og demokratisering, ikke fungerer bra i praksis. Slikt press blir ofte oppfattet som utidig og utilbørlig, og mottakerne bøyer ikke av for presset bare for å kunne motta fortsatt bistand.

Hvordan et mottakerland reagerer på betingelser av dette slaget, beror på regimets karakter. Jo mer autoritært det er, jo mindre hensyn vil det vie kondisjonalitet. Her ligger det et paradoks: det er de mest autoritære regimene som trenger menneskerettigheter og demokrati mest, men de er også de minst påvirkelige.

2 Å øve innflytelse på autoritære regimer er selvsagt viktig, men kondisjonalitet er neppe den mest færbare veien. For det første må tidshorisonten være lang. Raske løsninger eksisterer ikke.

Støtte til sivilsamfunnet eller uavhengige massemedier er alternative kanaler som kan påvirke regimer i positiv retning. Men også disse kanalene er problematiske fordi mange regimer finner måter som effektivt begrenser sivilsamfunnets og medias handlingsrom. Etiopia og Uganda er eksempler på slike land.

Påvirkningen er trolig størst i de landene som allerede er på rett vei og hvor Norge kan bidra til demokratisk konsolidering. Dette er nyttig i seg selv. Men det reiser spørsmålet om man skal la mer autoritære regimer seile sin egen sjø og dermed la sivilbefolkningen i stikken.

3 Kutt eller frys av norsk bistand vil være en markering, men ikke nødvendigvis ha ønsket virkning. Det avhenger av mottakerregimets følsomhet overfor kritikk og dets grad av bistandsavhengighet. Vi har sett eksempler på bistandsavhengige regimer som like fullt er lite påvirkelige.

Vegard Bye

Bistandskonsulent med erfaring fra FNs høykommisær for menneskerettigheter i Bolivia og Angola

1 Det er forskjell på å være en del av opposisjonen i Stortingets utenrikskomité og å sitte i regjering. Selvsagt er det mulig for Norge å stille skjerpede krav, men Norge er et lite land i verden og bistand er en del av utenrikspolitikken. Der vil hensynet til norske interesser på andre områder også spille inn. En Høyre-dominert regjering vil, akkurat som den sittende, lett bli fanget av rollen vi spiller i forhold til andre maktkonstellasjoner, for eksempel forholdet til Nato, USA og gamle kolonimakter i EU.

2 For et lite land – og en stor bistandsgiver – som Norge gjelder det å utøve politikk på en intelligent måte. Jeg tror forutsetningen for norsk innflytelse overfor mottakerland er at vi opptrer som del av en sterk givergruppe. Hvis vi gjør det, og stiller krav om menneskerettigheter, demokrati og anti-korrupsjon, så er det helt utmerket. Allianser er også viktige på andre arenaer, for eksempel i ulike FN-organer. Skal man få gjennomslag her, tror jeg det blir viktigere og viktigere å inngå i samarbeid som også omfatter land i Sør. Brasil er et slikt land, som fører en aktiv menneskerettighetspolitikk.

3 Ja, i gitte situasjoner er det riktig å fryse bistand. Men det må koples opp mot en tydelig, men konstruktiv dialog. Dersom et mottakerland opptrer udemokratisk og begår grove menneskerettighetsbrudd og heller ikke viser tegn til å endre kurs, kan det eneste riktige i visse situasjoner være å kutte i stat-til-stat-bistanden. Men vel så viktig kan det være å bruke alternative kanaler gjennom sivilsamfunn, academia, o.l. for å styrke motkreftene mot myndighetene. Da blir det et paradoks at Høyre vil kutte bistanden til Latin-Amerika, der mulighetene for å støtte et mangfold av aktører er langt større enn i noen annen region.

Ordforklaring: Kondisjonalitet – at giverland knytter betingelser til å gi bistand, for eksempel krav til godt styresett, menneskerettigheter eller demokrati.

dårlig

«Det er en nær sammenheng mellom demokrati og respekten for menneskerettigheter»

Fra «Høyres utviklingspolitikk», 2012

Halvard Lesteberg

Bistandsveteran med lang Norad-erfaring, norsk ambassadør i Zambia 2000–2004

1 Det er mulig å stille skjerpede krav, men det er ikke gitt at mottaker vil etterkomme dem. Hvis vi i en slik situasjon reduserer eller stopper bistanden, så er det neppe noe stort tap sett fra mottakers ståsted. Til det er vi for «små». Skjerpede krav vil lettere kunne bli etterkommet hvis flere givere står sammen og har samme handlingsreaksjon.

2 Det er to mulige veier for å ha reell påvirkning. Den første er å bidra til å skape en reell enighet mellom flere givere om skjerpede krav, samt enighet om det konkrete innholdet i slike krav. Giverne må i neste omgang vise fasthet i sine reaksjoner hvis skjerpede krav ikke gir forventet resultat. Selv om mange givere i flere år hver for seg har snakket om krav til demokratisering, har det ofte vist seg vanskelig å etablere en omforent og forpliktende felles politikk blant giverne.

En annen vei å gå overfor regimer som viser svak vilje til demokratisering, er å flytte penger fra den bilaterale stat-til-stat-bistanden (og den multilaterale bistanden), og over til sivilsamfunnsorganisasjoner og institusjoner som jobber spesifikt med demokratiseringstiltak og påvirkning innenfra.

3 Kutt eller frys vil bare i begrenset grad kunne virke positivt når vi er alene om slike reaksjoner. Når vi har brukt virkemiddelet frys, så har det vel i de fleste tilfellene vært knyttet til kravet om at vi skal ha tilbakebetalt bistandspenger som er misbrukt eller som mottaker ikke kan redegjøre for. Slike alenetiltak har neppe noen stor betydning for å endre mottakers demokratiseringsvilje. Da må flere givere stå sammen om samme reaksjon. Men frys og kutt, også som alenetiltak, kan begrunnes med et ønske om å vise norsk opinion og skattebetalere at vi ikke aksepterer misbruk av støtten vår, eller at vi ikke aksepterer regimer som ikke tar demokratiseringsaker på alvor.

Det er samtidig viktig å erkjenne at flere land i de senere årene har utviklet seg positivt på disse temaene. Vi må verdsette det positive som skjer, selv om vi i vår utålmodighet gjerne hadde sett at det gikk raskere.

Siri Skåre

Leder av internasjonale programmer ved Norsk senter for menneskerettigheter, NORDEM-leder 2002–10

1 Det er mulig å stille skjerpede krav, men da kan resultatet lett bli at vi må trekke oss ut av landene der problemene er størst. Dilemmaet er åpenbart: Ønsker vi at bistandspolitikken skal ha reell effekt i land hvor problemene er store, må det opprettes samarbeidskanaler med myndighetene slik at norsk bistand får tilgang der det trengs aller mest. Da kan det bli nødvendig å holde en lav profil når det gjelder «shaming and blaming».

Samtidig kan effekten bli betydelig hvis tiltakene gjennomføres basert på tilstrekkelig lokal kunnskap. I andre sammenhenger kan åpen kritikk, deltakelse i internasjonale sanksjoner o.l. ha større effekt. En oppskrift som kan gjelde alle tilfeller tror jeg det er vanskelig å gi.

2 Norge vil kunne ha best håp om å påvirke i land som viser en egen vilje til endring. Press kan lett virke mot sin hensikt og heller føre til at man lukker seg for impulser utenifra.

Norsk senter for menneskerettigheter driver kapasitetsbygging i en rekke land rundt om i verden og samarbeider med mange ulike aktører. Eterspørsel og press innenfra et land er nok mye viktigere i en demokratiutvikling enn press utenifra. Å bidra til økt kunnskap om menneskerettigheter og demokrati blant akademia, profesjonsgrupper og sivilsamfunn er helt sentralt.

3 Selv om Norge er en relativt stor giver overfor noen mottakerland, tror jeg ikke norske bistandskutt vil ha en stor effekt. Kutt vil trolig ha større effekt overfor opinionen i Norge og den norske troen på at vi har stor påvirkningskraft ute.

Høyre:

– Vi vil gå i allianser for å påvirke

– JEG ER I STOR GRAD enig i kommentarene, men intervjuobjektene overser noe av sammenhengen i vår politikk. Blant annet ønsker vi en mer konsentrert bistand med langt færre samarbeidsland, sier Peter S. Gitmark, handels- og utviklingspolitisk talsmann for Høyre.

Han understreker at Høyres to hovedmål for utviklingspolitikken er å få mennesker varig ut av fattigdom og å fremme menneskerettigheter og demokrati.

– Vi skal ikke ha prosjekter som går på bekostning av disse målene, sier han.

Gitmark tror at en konsekvent politikk med basis i disse prinsippene vil ha en viktig symboleffekt både ute og hjemme. Samtidig er han enig i at alenegang sjelden er veien å gå dersom Norge skal ha innflytelse.

– Når Høyre ønsker langt færre samarbeidsland for bilateral støtte, betyr det samtidig at vi kan bli en større og mer fokusert aktør der vi først er inne på giversiden. Da vil det også i neste omgang være enklere å inngå som del av større allianser av givere og å stille krav, sier Gitmark.

Han sier at det vil være uaktuelt for en Høyre-regjering å gi direkte støtte til et regime som ser bort fra fundamentale menneskerettigheter og hvor retningen på den demokratiske utviklingen er negativ.

– Da må vi heller finne andre måter å støtte befolkningen i landet som bidrar til å fremme våre to hovedmål – eller vi må trekke oss ut.

Høyres Peter S. Gitmark er hovedmannen bak partiets nye utviklingspolitikk.

FOTO: ESPEN RØST

Les mer på neste side: Her er landene Erna vil følge tett →

6 Aktuelt

← Fortsetter fra forrige side

Her er landene Erna vil følge tett

Gallup-vinner Høyre har lovet nye strenge krav til mottakerlandene for norsk bistand. Men hvordan er egentlig tilstanden i Norges viktigste samarbeidsland? Bistandsaktuelt har sjekket bistandslandenes score på ulike internasjonale rangeringer.*

FOTO: CF-WESENBERG@KOLONIHAVEN.NO/HØYRE

Her er de 12 største mottakerne av norsk bilateral bistand (2012):

1.	Brasil:	1248 mill. kr
2.	Afghanistan:	735 mill. kr
3.	Palestina:	623 mill. kr
4.	Tanzania:	539 mill. kr
5.	Mosambik:	501 mill. kr
6.	Sør-Sudan:	428 mill. kr
7.	Malawi:	404 mill. kr
8.	Uganda:	306 mill. kr
9.	Zambia:	302 mill. kr
10.	Vietnam:	270 mill. kr
11.	Nepal:	236 mill. kr
12.	Etiopia:	228 mill. kr

Og slik scorer de på ulike rangeringer:

Demokrati

(Economist Intelligence Units-rangering av 167 land, Democracy Index, 2013)

1.	Norge
44.	Brasil
70.	Zambia
75.	Malawi
81.	Tanzania
94.	Uganda
102.	Mosambik
103.	Palestina
111.	Nepal
123.	Etiopia
144.	Vietnam
152.	Afghanistan

U plassert/ikke vurdert: Sør-Sudan

Korrupsjon

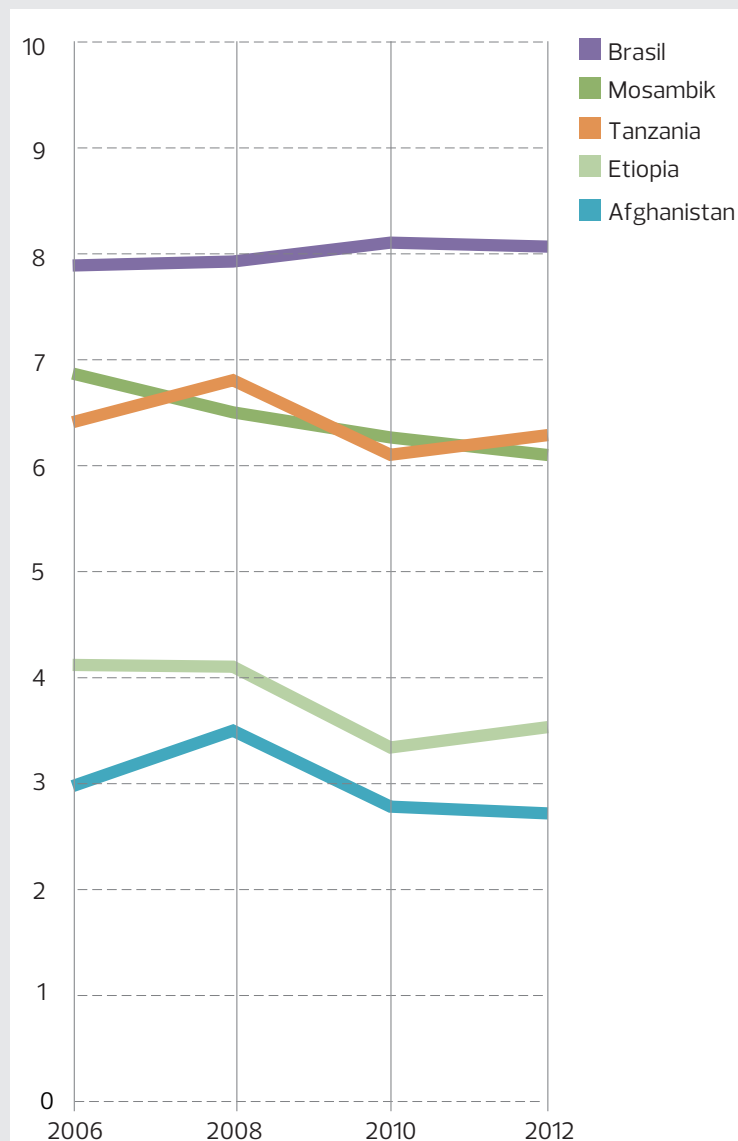
(Transparency Internationals rangering av 174 land, CPI, 2012)

7.	Norge
69.	Brasil
88.	Malawi
88.	Zambia
102.	Tanzania
113.	Etiopia
123.	Mosambik
123.	Vietnam
130.	Uganda
139.	Nepal
174.	Afghanistan

U plassert/ikke vurdert: Sør-Sudan

Demokratiutvikling

Slik scorer noen viktige mottakere av norsk bistand på Bertelsmann Stiftungs «Democracy Status 2012». 10 er maksimal poengsum.

* Rangeringer av politiske og økonomiske forhold som demokrati og godt styresett er omstridt og komplisert. De rangeringene vi har benyttet her er hentet fra anerkjente organisasjoner og forskningsinstitusjoner. Men andre indekser kan gi andre utslag for landene enn de utvalgte, blant annet fordi indikatorer og vektning kan variere.

Pressefrihet

(Global Press Freedom Rankings rangering av 197 land, Freedom of the Press 2013)

1.	Norge:	10
86.	Mosambik:	42
91.	Brasil:	46
106.	Tanzania:	51
112.	Malawi:	53
118.	Uganda:	55
126.	Nepal:	58
103.	Palestina:	
131.	Sør-Sudan:	60
121.	Zambia:	60
153.	Afghanistan:	67
177.	Etiopia:	82
182.	Vietnam:	84
182.	Palestina:	84

U plassert/ikke vurdert: Palestina

Rettsstat

(intern rangering utvalgte land – 0–100%, The Worldwide Governance Indicators, World Bank 2011.)

1.	Brasil:	55,4%
2.	Malawi:	50,2%
3.	Uganda:	43,7%
4.	Vietnam:	39,9%
5.	Zambia:	39,4%
6.	Tanzania:	34,3%
7.	Mosambik:	33,8%
8.	Etiopia:	29,1%
9.	Nepal:	17,4%
10.	Sør-Sudan:	2,8%
11.	Afghanistan:	0,5%

U plassert/ikke vurdert: Palestina

Effektiv styring

(intern rangering utvalgte land 0–100%, The Worldwide Governance Indicators, World Bank 2011.)

1.	Brasil:	55,5%
2.	Vietnam:	45,0%
3.	Etiopia:	41,7%
4.	Malawi:	40,3%
5.	Uganda:	37,4%
6.	Tanzania:	36,5%
7.	Mosambik:	35,5%
8.	Zambia:	29,9%
9.	Nepal:	22,7%
10.	Afghanistan:	5,2%
11.	Sør-Sudan:	0,9%

U plassert/ikke vurdert: Palestina

Politisk og økonomisk transformasjon

(Bertelsmann Stiftungs rangering av 128 land, Status Index 2012)

18.	Brasil:	8,06
43.	Uganda:	6,24
55.	Zambia:	5,96
65.	Tanzania:	5,60
68.	Malawi:	5,57
72.	Mosambik:	5,40
86.	Vietnam:	4,84
98.	Nepal:	4,45
109.	Etiopia:	3,82
124.	Afghanistan:	2,82

Ikke vurdert: Palestina og Sør-Sudan

FN beholder svindelpenger

Svake formuleringer i avtaler hindrer Norge i å kreve tilbake penger fra FN når det oppdages korrupsjon. Siden 2008 har Norge gitt omlag 35 milliarder kroner til verdensorganisasjonen, men har bare én gang fått penger tilbake etter mislighold.

Av Tor Aksel Bolle

Norge har små muligheter til å kreve tilbakebetaling når norske bistandspenger blir misbrukt i FN-systemet. Dette til tross for at Norge er en stor FN-giver som praktiserer «null-toleranse» for korrupsjon.

En viktig årsak er at avtalene mangler presise juridiske formuleringer om Norges rett til å kreve penger tilbake ved mislighold, korrupsjon og underslag. Mange av rammeavtalene mellom Norge og de ulike FN-organisasjonene stammer fra en tid da anti-korrupsjon og kontroll sto lavere på agendaen.

Mangler hjemmel

– I en del tilfeller hvor vi gjerne skulle krevd penger tilbake så har vi rett og slett ikke hjemmel til å gjøre det. Det er fordi mange av avtalene mellom Norge og de ulike FN-programmene/fondene har forbehold som begrenser Norges rett til å få penger tilbake hvis pengene ikke er brukt slik de skulle, forklarer Utenriksdepartementets «anti-korrupsjonssjef» Arne Sannes Bjørnstad.

Han leder Sentral kontrollenhet i UD og har ansvaret for å følge opp saker hvor det er mistanke om at norske bistandspenger er blitt misbrukt.

– Hvorfor er ikke avtalene klarere formulert?

– Da de ble inngått, mange er nesten ti år gamle, var det nok fra norsk side mindre fokus på retten til tilbakebetaling enn det er i dag, sier Bjørnstad.

Bare en sak

Fra 2007 til 14. juni 2013 har Sentral kontrollenhet avsluttet 299 saker og den norske statskassa har fått tilbakebetalt cirka 35 millioner kroner. I all hovedsak dreier det seg om bistandsmidler.

«Det er ofte vanskelig å få ut de mest interessante rapportene fra FN i mislighetsaker»

Det store flertallet av tilbakebetalingene har skjedd fra norske ikke-statlige organisasjoner eller deres partnere i utviklingsland. Norge har gitt nærmere 35 milliarder kroner til ulike FN-organisasjoner siden 2008. Men av de omlag 100 sakene som har ført til tilbakebetaling av misligholdte midler er det kun én som dreier seg om FN.

1,7 millioner kroner ble tilbakebetalt fra FNs barneorganisasjon Unicef i Pakistan tidligere i år, etter at det ble avslørt en svindel rundt bygging av skoler. Årsaken til at Norge kunne kreve penger tilbake i den ene saken var at UD i det aktuelle prosjektet hadde inngått en *prosjektavtale*. Denne var basert på en avtalemal som ga Norge tilbakebetalingsrett tilsvarende den som gjelder for frivillige organisasjoner.

– Vi vet for lite

– Det at kontrollenheten nesten ikke har saker fra FN-systemet er jo en et klart tegn på at vi vet for lite om mislighold i FN, sier Bjørnstad.

UDs kontrollsjef legger ikke skjul på at han ønsker seg mer informasjon og åpenhet fra FNs side. Han forteller at rutinen for regnskap, intern kontroll og ikke minst rapportering til giverland varierer mellom de ulike FN-organisasjonene.

– Det varierer veldig hva slags rapportering vi får i saker hvor det er mistanke om eller fastslått mislighold. Hyppigere og mer detaljert rapportering har lenge vært et klart ønske fra norsk side. Dette er også en felles bekymring blant flere givere. Det er ofte vanskelig å få ut de mest interessante rapportene i mislighetsaker, sier Bjørnstad.

Får ikke lese rapporter

Inntil nylig var det mange FN-rapporter som bare kunne leses på bestemte kontorer i FN-hovedkvarteret i New York og kun av diplomater tilknyttet de ulike lands FN-delegasjoner. Fortsatt er det slik at Norge og andre giverland ikke får tilgang til en del rapporter om pengemisbruk i FN-systemet. Ifølge kontrollenhetens leder er det imidlertid tegn til at man nå også i FN begynner å se behovet for mer åpenhet. Blant annet besluttet enkelte FN-

Tidligere i år måtte Unicef tilbakebetale 1,7 millioner kroner etter at det ble avslørt svindel med bygging av skoler for flyktninger i Nord-Pakistan. FOTO: SCANPIX/AP/MOHAMED SAJJAD

Arne Sannes Bjørnstad, kontrolldirektør, Sentral kontrollenhet, UD

organisasjoner og fond i fjor å legge en del rapporter ut på internett.

– Det er et stort skritt i riktig retning og noe Norge har jobbet aktivt for å få til i de styrende organer. Etter hvert vil forhåpentligvis alle viktige rapporter bli lagt ut offentlig, sier Bjørnstad.

Bekymret

I Riksrevisjonens gjennomgang av norsk bistand fra 2011 ble det påpekt svakheter i UD's oppfølging av FNs forvaltning av norske bistandspenger. Bjørnstad bekrefter at det fortsatt arbeides med å bli bedre på dette, og viser til at innsatsen for mer åpenhet i FN er en del av dette arbeidet.

Han peker også på at Norge er bekymret for FNs muligheter til selv å oppdage og å granske misligheter.

– Vi ser at det i enkelte FN-organisasjoner er satt av små ressurser til intern kontroll i forhold til aktivitetsnivået og risikoen for misligheter, sier Bjørnstad. ■

toab@norad.no

– Vi jobber med saken

– Å få på plass nye avtaler med FN har høy prioritet, men er en svær jobb, sier utviklingsminister Heikki Eidsvoll Holmås.

Han bekrefter at det er et arbeid i gang i UD for å oppdatere rammeavtalene med FN-organisasjoner i forhold til nye krav.

– Når Norge nå går i bresjen for å bedre innsynet i FN-organisasjonene, er det blant annet på grunn av kravet om null-toleranse. I de styrende organer i FN jobber vi også for mer åpenhet, og der er rammeavtalene et særlig viktig verktøy i økonomistyringen, sier Holmås.

Ifølge statsråden er arbeidet med utkast til avtalemal «i slutfasen».

– På tide å røske opp i FN-bistanden

– Det er på tide å røske opp i FN-bistanden. Som en dominerende giver med erklært nulltoleranse for korrupsjon de siste åtte årene, må Norge kunne stille visse krav på skattebetalernes vegne, sier den erfarne bistandskonsulent Stein Hansen.

Han har selv erfaring fra en lang rekke evalueringer av bistand til FN-

organisasjoner.

Hansen, som tidligere i år utga boka «Bistand og korrupsjon», mener at Norge i hvert fall må kunne stille krav om innsyn i regnskaper for å se hva pengene faktisk har gått til.

– Det er egentlig ufattelig at det skal ta så mange år for de som gir bort pengene å kreve normal sunn innsikt

Stein Hansen, bistandskonsulent

og rapportering om bruken av disse gavemidlene. Våre bistandsmyndigheters unnfallenhet overfor mislighold i FN-systemet er en gavepakke til de som ønsker å redusere eller avvikle norsk bistand, sier Hansen.

Han mener at FN-organisasjoner og –programmer blant annet er blant verstingene når det gjelder å utbe-

tale dagpenger og møtepenger for å fylle stolene på møter og seminarer i utviklingsland.

– Enkelte FN-organisasjoner og –programmer har vært blant de flittigste til å utbetale slike «bestik- kelse» for å kunne rapportere om stor møtedeltakelse som et bevis på vellykkede konferanser, sier Hansen.

8 Aktuelt

Norads nye kontroll-prosjekt:

For mye bistand blir igjen i Norge

■ Bistanden er spredd på for mange ledd. Dette kan bidra til at en for liten andel når fram til målgruppen.

■ Mye penger brukes til lønn og reiser for norske ansatte.

■ I enkelte prosjekter mener partneren i sør at de får liten merverdi ut av å ha en norsk samarbeidspartner.

Av Gunnar Zachrisen

Dette er blant funnene Norad har gjort etter at direktoratet i 2011 tok i bruk nye kontrollmetoder overfor norske organisasjoner. Metodene kombinerer økonomianalyser og prosjektbesøk.

Norad-kontrollørene har etterprøvd pengebruken i 16 ulike prosjekter i 2011 og 2012. Erfaringene med det nye kontroll-regimet er positive.

– Dette har vist seg å være en

langt mer nyttig arbeidsform enn «inntrykksvisittene» som norske bistandsbyråkrater tradisjonelt har benyttet seg av, oppsummerer bistandsveteran og avdelingsdirektør Terje Vigtel.

Han leder Norad-avdelingen som skal ha tilsyn med 2 milliarder av skattebetalernes kroner. Dette er penger fra statsbudsjettet som primært går til norske organisasjoners langsiktige bistandsarbeid.

For mange ledd

Norads avdeling for sivilt samfunnsansatte for tre år siden en egen rådgiver med revisorkompetanse, som har bidratt i intern opplæring av de ansatte. – Et viktig verktøy for oss under prosjektbesøkene har vært å gjennomgå en sjekklister. Vi sjekker blant annet om det er samsvar mellom regnskap og aktiviteter og vurderer organisasjonens internkontroll, forteller rådgiver og revisor Solbjørg Sjøveian.

– Det aller viktigste vi har fått bekreftet er at bistanden via norske organisasjoner ofte går gjennom for mange ledd og innebærer for store transaksjonskostnader, sier Vigtel.

Han mener det er viktig at norske bistandsorganisasjoner tenker nøye igjennom hvordan pengebruken deres sikrer en best mulig langsiktig merverdi for partnerne i utviklings-

De følger pengene: Avdelingsdirektør Terje Vigtel og revisor/seniorrådgiver Solbjørg Sjøveian (foran). I bakgrunnen (fra v.): Lillian Prestegard, Knut Nyfløt, Vibeke Sørum, Aynur Gundogan, Anne Britt Sandsnes, Anne Liv Evensen, Rikke Horn-Hanssen og Gunvor Skancke. FOTO: GUNNAR ZACHRISSEN

land. Ved enkelte prosjektbesøk har de Norad-ansatte opplevd at sør-partnere selv mener at de får liten merverdi ut av at pengene går via en norsk samarbeidspartner.

– Erfaringene våre fra økonomianalysene og «følg pengene» har ført til at Norad har endret kravene vi stiller til organisasjonene. Tilskuddsmottakerne må nå synliggjøre hvor mye som brukes i hvert ledd før det når sør-partner, sier Vigtel.

4-7 ledd

Norads «Følg pengene»-prosjekt viser at bistandspengene går gjennom 4-7 ledd fra de bevilges over statsbudsjettet og til de når fram til målgruppen. Antallet ledd varierer ut fra om pengene går via et hovedkontor i utlandet eller et landkontor som mottar pengene fra Norge, eller om det er en lokalsamfunnsorganisasjon (CBO) mellom den lokale organisasjonen og målgruppen.

Et viktig funn i Norad-prosjektet er også at enkelte organisasjoner har

«Mange ledd betyr store transaksjonskostnader.»

Terje Vigtel, avdelingsdirektør i Norad.

svært høye utgifter til landkontorer – selv om disse kun har ansvar for relativt små prosjekter eller programmer.

Funnene tyder også på at det på veien fra Norad via norske organisasjoner og ut til målgruppen skjer en betydelig avskalling av det opprinnelige tilskuddsbeløpet. «Følg pengene»-besøk til 16 ulike prosjekter viste at summer fra sju til 50 prosent av prosjektstøtten ble forbrukt på hovedkontoret i Norge. Mye er brukt på å lønne norske prosjektmedarbeidere og rådgivere.

14 stillinger

Miljø- og utviklingsorganisasjonen Utviklingsfondet fikk til sammen 35,8 millioner kroner bevilget over samarbeidsavtalen med Norad i 2010. Norads økonomianalyse av denne organisasjonens regnskap viste blant annet:

■ 38 prosent av Norad-tilskuddet ble brukt på hovedkontoret i Norge.

■ 61 prosent nådde fram til «Sør-partner», som er bistandsorganisasjonen nærmest målgruppen.

■ Utviklingsfondet bokførte samtlige stillinger ved utenlandsavdelingen i Oslo som «direkte prosjekt-kostnader». Til sammen dreide det seg i 2010 om 14 stillinger.

Norads støtte til sivilt samfunn

■ 13 prosent av bistandsbudsjettet i Norge går til ikke-statlige organisasjoner. 92 organisasjoner mottok Norad-støtte i 2012.

■ Formål: Støtten skal ha en merverdi i form av at samarbeidet mellom norsk organisasjon og partnerorganisasjonen i utviklingsland skal være et reelt partnerskap og samarbeid, ikke kun overføring av penger.

■ Nye prinsipper, som ble vedtatt i 2009, vektlegger sivilsamfunnets egenverdi og dets rolle som utviklingsaktør og pådriver for demokratisering.

Sju trinn på vei mot målgruppen: UD → Norad → Hovedkontor i Norge → Hovedkontor i utlandet (landkontor) → Lokal(e)

Miljøorganisasjonen WWF-Norge fikk et tilskudd på 49 millioner kroner over sin Norad-samarbeidsavtale i 2010.

■ Organisasjonen brukte 17 prosent av Norad-tilskuddet til utgifter i Norge.

■ 70 prosent gikk til landkontorene i samarbeidslandet og 10 prosent til «Sør-partner. WWFs landkontorer jobber i stor grad direkte med prosjektene.

■ WWFs pengebruk i Norge varierer mye på ulike prosjekter. Ved ett prosjekt ble det brukt 13 prosent i Norge, ved et annet hele 50 prosent.

■ WWF har på det meste hatt 11 ansatte i Oslo som har vært lønnet over prosjektmidler.

God dialog

– Vi har stilt noen spørsmål og hatt en positiv dialog med Utviklingsfondet og WWF-Norge om pengestrømmen i organisasjonene. Mitt inntrykk er at de har fått en økt bevissthet om problematikken, sier Vigtel.

Miljøorganisasjonene har blant annet vist til at de trengte å bygge opp en sterk bistandskompetanse i Norge, i startfasen av den norske bistands-satsingen på klima og skog. Vigtel

sier han har forståelse for argumentet. Han erkjenner også at noen av de beste prosjektene Norad har undersøkt også har hatt en relativt høy kostnad i Norge.

– Dette er en viktig nyanse. Det kan være fornuftige grunner til å bruke en viss del av prosjektkostnadene i Norge. Enkelte sårbare målgrupper, for eksempel urfolk, kan ha stor nytte av tryggheten som ligger i å ha internasjonale kontakter og nettverk, sier Vigtel.

Norsk merverdi?

Avdelingsdirektøren understreker at det mest sentrale er hvilken merverdi den norske støtten har for partneren og målgruppen i sør.

– Vi har funnet eksempler på gode og likeverdige partnerskap mellom den norske organisasjonen og lokal partner, selv om det brukes lite penger på administrasjon både i Norge og på landkontoret i utviklingslandet, sier Vigtel.

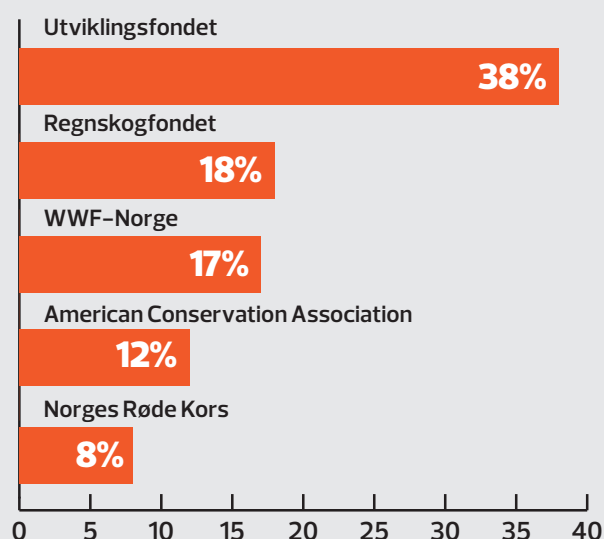
Han trekker fram adventistorganisasjonen ADRA og dens prosjekt i Etiopia som et eksempel på et godt og likeverdig partnerskap, med god kostnadsstyring og lave administrative utgifter. ■

gunnar.zachrisen@norad.no

Utviklingsfondet og WWF-Norge kommenterer høyt forbruk i Norge, se side 10. →

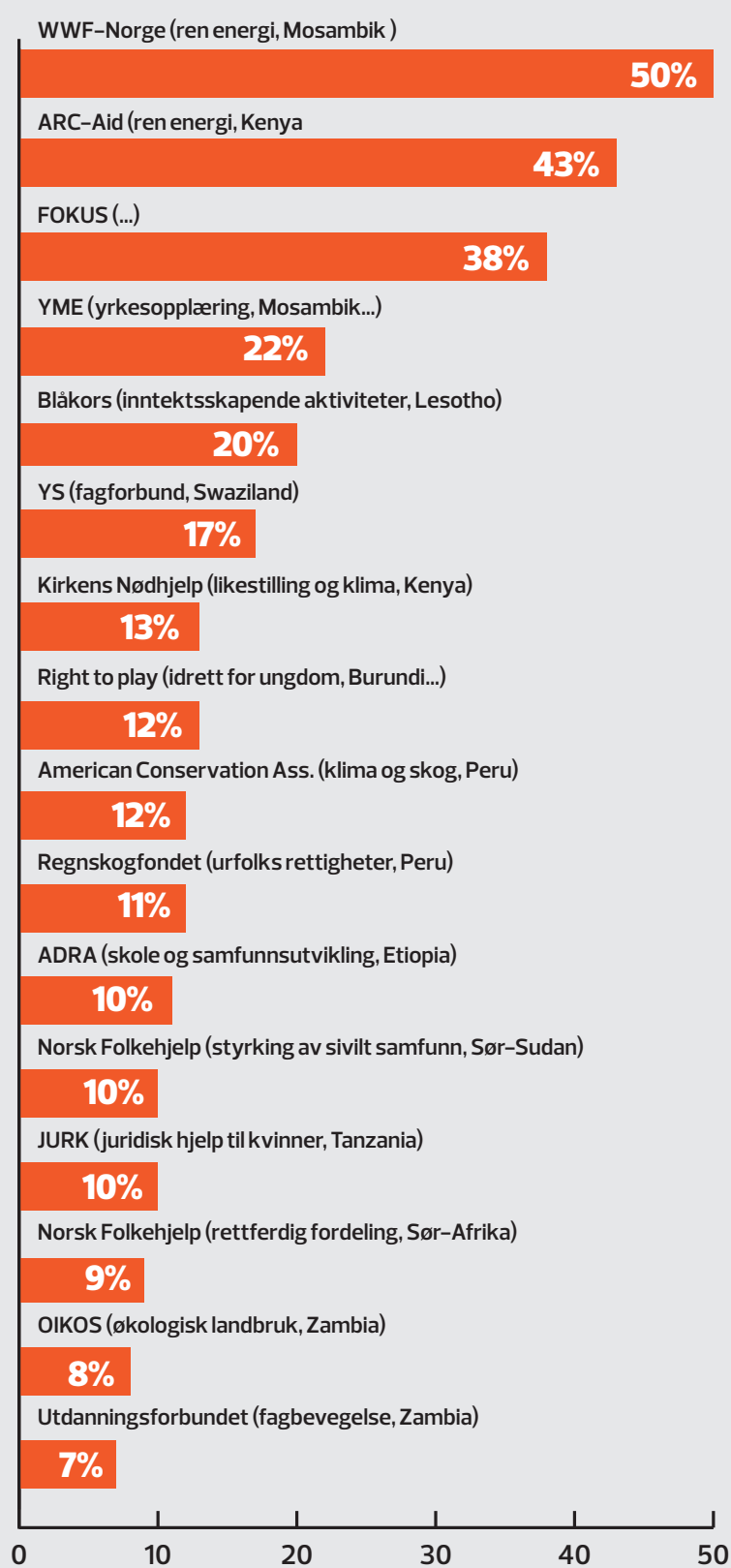
Forbruk i Norge

Samarbeidsavtaler/generelle avtaler med Norad. (Økonomianalyser basert på regnskap.)

Forbruk i Norge

Prosjektstøtte fra Norad. (Analyse basert på Norads «Følg pengene»-kontroll av enkeltprosjekter.)

10 Aktuelt

← Fortsetter fra forrige side

Utviklingsfondet og WWF-Norge:

Avviser sløsing med Norad-penger

Utviklingsfondet avviser at 38 prosent forbruk i Norge i 2010 tyder på at organisasjonen har hatt en lite kostnadseffektiv drift. Samtidig bekrefter organisasjonen at den har slanket seg kraftig siden da. **Av Gunnar Zachrisen**

-2010, som dette tallet kommer fra, er et lite representativt år, med 14 stillinger i utenlandsavdelingen. Per dags dato har vi åtte og et halvt årsverk i denne avdelingen, opplyser organisasjonens daglige leder Knut Harald Ulland.

Han mener at Utviklingsfondet i dag har en sunn pengestrøm i sine prosjekter.

– Vi mener at vi er innenfor en forsvarlig kostnadseffektiv ramme. Sammenlignet med andre relevante organisasjoner får vi mye ut av hver krone, sier Ulland.

Kunnskapsintensiv

Ifølge Ulland er utgiftene i Norge primært kostnader til å følge opp programmer og partnere, og å vurdere resultater i felt. I tillegg mener han at Utviklingsfondet er en type «kunnskapsintensiv» organisasjon som bruker store ressurser på opplæring, erfaringsutveksling og politisk påvirkning.

– Den relative kostnaden til ansatte i Norge blir dermed høyere enn hos enkelte andre, sier han.

Ulland mener det er «litt unaturlig» å skille mellom kostnader i Oslo og kostnader i et programland. – Flere av våre landprogrammer er såpass små at det blir uforholdsmessig dyrt å etablere et landkontor. I Nepal, Mellom-Amerika og på Sri Lanka er det mest kostnadseffektivt å la oppfølgingen skje fra Oslo, sier han.

Vanskelig første år

Også WWF-Norge har slanket seg siden Norads kontrollører kikket på

Knut Harald Ulland, daglig leder i Utviklingsfondet.

FOTO: UTVIKLINGSFONDET

Arild Skedsmo, fagsjef i WWF-Norge.

FOTO: WWF-NORGE

organisasjonens regnskaper i 2010. Den gang var 11 stillinger i stor grad finansiert over prosjektmidler, ifølge Norad. I dag dekkes «cirka ni» stillinger gjennom prosjektmidler, opplyser organisasjonen. I tillegg til dette er to bistandsjobber finansiert på annen måte.

I 2010 besøkte Norads kontrollører et Ren energi-prosjekt i Mosambik – og fant ut at 50 prosent av prosjekttilskuddet ble igjen på miljøorganisasjonens hovedkontor i Oslo.

– At 50 prosent av en tildeling blir igjen på hovedkontoret i Norge er selvsagt ikke bra. Men dette tallet viser til første år i et nytt ambisiøst program for tilgang til bærekraftig ren energi (2010). Året etter var våre kostnader knyttet til oppfølging av dette programmet redusert til cirka 20 prosent, opplyser WWF-Norges fagsjef Arild Skedsmo.

Snitt: 13 prosent

Ifølge fagsjefen er gjennomsnittsnivå av «norsk forbruk» på prosjektene 13 prosent. Han forteller videre at det spesifikke prosjektet ble avsluttet i 2011.

– Hovedårsaken var at Mosambikkontoret manglet kapasitet til å følge opp. Dette førte til et underforbruk av bistandsmidler i forhold til budsjett, og bidro til at det prosentvise forbruket hjemme ble ekstra høyt. Andre deler av ren energi-programmet fortsetter for fullt, blant annet i Uganda, sier Skedsmo. ■

Sammenlignet med andre får vi mye ut av hver krone»

Knut Harald Ulland, daglig leder i Utviklingsfondet

Latin-Amerika:

Livsfarlig

Hun har opplevd fem drapsforsøk på ti år, men det er få som bryr seg. I Guatemala kommer transpersonenes skjebne langt ned på listen.

Av Anne Håskoll-Haugen, i Guatemala

«**D**et er med sorg vi informerer om at enda to jenter, den ene bare 20 år, denne uken besluttet å ta sitt eget liv. Nå ber vi om hjelp til å samle inn penger til begravelsene. Jeg vet vi alltid bryr dere med disse hendelsene, men håper på forståelse.»

E-posten er skrevet av Johana Esmeralda Ramires. Hun leder organisasjonen for transpersoner i Guatemala.

– Det er kort utløpsdato på jentene i vår organisasjon. Selvmord, drap, vold og hiv er noe vi føler tett på kroppen, forteller Ramires.

Det har blitt mange e-poster som denne i løpet av de ni årene hun har

drevet organisasjonen OTRANS.

Rapporten *The night is another country*, gitt ut av Den internasjonale hiv-aids-alliansen, forteller at transpersoner i Latin-Amerika systematisk blir utsatt for vold, tortur og drap. Aktivister som Johana Ramires, er spesielt utsatt.

826 drept

Dybdeintervjuer med 55 latinamerikanske trans-aktivister viser at 80 prosent har opplevd vold, tortur og trusler fra myndigheter.

I de siste årene har overgrepene økt i takt med at organisasjonene har blitt mer synlige. Fra 2008 til 2011 ble 80 prosent av alle rapporterte drap på transpersoner i verden utført i Latin-Amerika, til sammen

Simone ble kastet ut hjemmefra da faren oppdaget at sønnen brukte morens kjoler. I 12 år jobbet hun som prostituert, men en kunde betalte for en frisørutdannelse. Fortsatt blir hun spyttet etter på vei til jobb i skjønnhetssalongen.

FOTO: ANNE HÅSKOLL-HAUGEN

å være transe

826 drap, ifølge Trans Murder Monitoring Project.

Ukjent kategori

Men usikkerheten rundt tallene er stor. Utfordringen er at det ikke finnes noen offisiell statistikk, fordi transpersoner i de fleste land ikke regnes som en egen kategori.

– Latinamerikanske land har vært sterkt preget av myndighetenes overgrep mot folket. Men det har bedret seg mye etter at diktaturene falt. Fortsatt er det grupper som er spesielt utsatt, transpersoner er en av disse. Transbrien er sterk, sier Guatemalas menneskerettighetsombud Jorge de León.

« Det er kort utløpsdato på jentene i vår organisasjon. Vi føler oss noen ganger som fritt vilt »

Johana Ramires, leder i organisasjonen OTRANS

Han forteller at mange transpersoner og andre seksuelle minoriteter kommer til ombudskontoret for å rapportere om overgrep. Nå skal ombudet etablere en egen seksjon som skal ta seg av slike saker.

Neddopet og bortført

Selv har Ramires opplevd fem drapsforsøk i løpet av de ti årene hun «gikk på gaten». En gang ble hun dopet ned og våknet opp naken i vannkanten flere timers kjøring fra hovedstaden hvor hun jobbet.

– Vi føler oss noen ganger som fritt vilt, sier hun oppgitt.

Et av de største problemene i transpersonenes hverdag er id-kortene.

– Etersom vi ikke lenger ligner på bildene på id-kortene, får vi ikke stemt ved valg eller meldt oss opp ved skoler og universiteter. Vi vil jo bli leger og lærere vi og. Vi er ikke prostituerte fordi vi vil, sier hun.

I Latin-Amerika er det bare Argentina som gir personer rett til å endre id-kortet i tråd med hvilket kjønn man ønsker å være.

Født i feil kropp

Noen kvartaler unna OTRANS-kontoret ligger skjønnhetssalongen Mariana dypt begravet i et lite kjøpesenter, blant boder med mobiltelefoner, strømpebukser og plastblomster. Simone De' Janeiro balanserer på skyhøye stiletthæler mens hun feier opp hår fra gulvet. Veggene er dekket av speil, shampoo, hårspray og Marilyn Monroe-plakater.

– Er hun ikke bare den vakreste du noen gang har sett?

Simone het en gang noe helt annet, hun vil ikke si hva. Guttekroppen hun ble født med for 40 år siden, har hun operert. Håret har hun farget rødt og latt gro til skuldrene. Hun er nøye med sminken.

– Jeg er forfengelig. Men brystoperasjonen har ingenting med skjønnhet å gjøre. Det handler om å se ut som den jeg føler meg som på innsiden. Jeg er en kvinne som ble født i feil kropp.

Betalt av kunde

Frisørutdannelsen ble betalt av en kunde hun hadde da hun jobbet som pro-

stituert. Han sendte Simone en sjekk hver måned i et helt år så hun kunne utdanne seg. Fra før av har hun bare barneskolen. Hun ble kastet ut av familien da faren oppdaget at hun kledde seg i morens kjoler.

– Ville det ikke vært lettere å kle seg som en mann, så hadde du sluppet alle problemene?

– Du må være veldig modig for å gjøre det transpersoner gjør. Jeg blir spyttet på og ledd av hver dag, og jeg prostituerte meg i 12 år for å overleve. Jeg kunne latt alt være, men utstår dette fordi jeg ikke klarer å skjule hvem jeg er. Og hvorfor må jeg det?

Salongen eies av Mariana. Hun har ikke operert seg, men tar hormonpiller for å «feminisere» kroppen, som hun kaller det. Hormonene har hun tatt siden hun var 14 år. Bortsett fra den dype stemmen, er det vanskelig å se at hun en gang har hatt en mannekropp.

– Hormonene kan du kjøpe på apoteket, uten resept. Pillene koster meg rundt 1000 quetzales (omlag 750 kroner) i måneden. Dyrt, men verdt hver krone, sier hun. ■

Les mer på nett

En lengre versjon av denne reportasjen kan du lese på www.bistandsaktuelt.no

12 **Aktuelt**

Strid om prestisje-prosjekt

Norge skal bruke nærmere én milliard kroner de neste fire årene på et internasjonalt «energi-partnerskap». En risikovurdering viser stor fare for korrupsjon, manglende resultater og styringsproblemer. Prosjektet møter skepsis i det norske fagmiljøet. **Av Jan Speed**

Energy+ var påtenkt som den rødgrønne regjeringens nye flaggskip innen energisatsing, inspirert av blant annet klima- og skogsatsingen. Nå vil Norge bidra ytterligere til å gjøre noe med den alvorlige kraftkrisen i mange utviklingsland.

Statsminister Jens Stoltenberg har selv frontet saken internasjonalt, i parløp med to SV-utviklingsministre – først Erik Solheim, deretter Heikki Holmås. Internasjonalt vekker initiativet interesse, men norske kritikere mener det går på tvers av eller er parallellkjøring med det Norge allerede gjør innen ren energi.

Det er Norge som er initiativtaker for Energy+, og sekretariatet ligger i Utenriksdepartementet. Fagdirektør i UD Hans Olav Ibrekkt vektlegger nytenkningen som ligger i at dette er tenkt som et stort internasjonalt initiativ basert på både offentlig og privat kapital.

Men oppstartsfasen har vært komplisert. Selv om Energy+ ble lansert for over halvannet år siden er «gjennomføringsplanene fortsatt på et utkast-til-konsept-nivå», med få «konkrete planer». Energy+-arbeidet har også vært preget av store kommunikasjonsproblemer, og er forbundet med stor risiko. Det framgår av UD-dokumenter, en risikovurdering gjort av konsultantselskapet Norplan og kommentarer til denne.

Energy+-enheten har brukt mye tid og krefter det siste året til å imøtegå motforestillinger som har kommet fra fagpersoner i Norad, Norsk Vassdrags- og Energidirektorat (NVE), konsulenter og noen ambassader.

Virkelig nytt?

– Sentralt i Energy+ er prinsippene om «privat sektor»-investeringer, resultatbasert finansiering og sektortilnærming. Dette er områder det allerede har vært arbeidet med i lang

Advarer om risiko i Liberia

Liberias energiminister Patrick Sendolo var nylig i Norge og undertegnet en rammeavtale med Energy+.

– Det er mange ulike initiativ på gang, inkludert Energy+. Personlig mener jeg at vi må konsentrere oss om investeringer i små vannkraftverk, sier Sendolo til Bistandsaktuelt.

Han innrømmer samtidig at det fattige landet har store behov og liten kompetanse på energi.

Energy+-Initiativet skal bidra med kapasitetsbygging, støtte til utvikling av mindre vannkraftverk og lokal elektrifisering. Avtalen med Liberia har en verdi på 100 millioner kroner. Dette kommer på toppen av et energisamarbeid Norge har med Liberia med en ramme på nærmere en milliard kroner.

Flere Liberia-kjennere stiller seg undrende til at Norge valgte landet som pilotland for Energy+ gitt at landets myndigheter mangler kapasitet.

Landets energidepartement har ikke jurister, nesten ingen fagfolk, og de fleste ansatte har kun grunnutdanning. Landets elektrisitetsvesen styres i stor grad av kanadiske konsulenter.

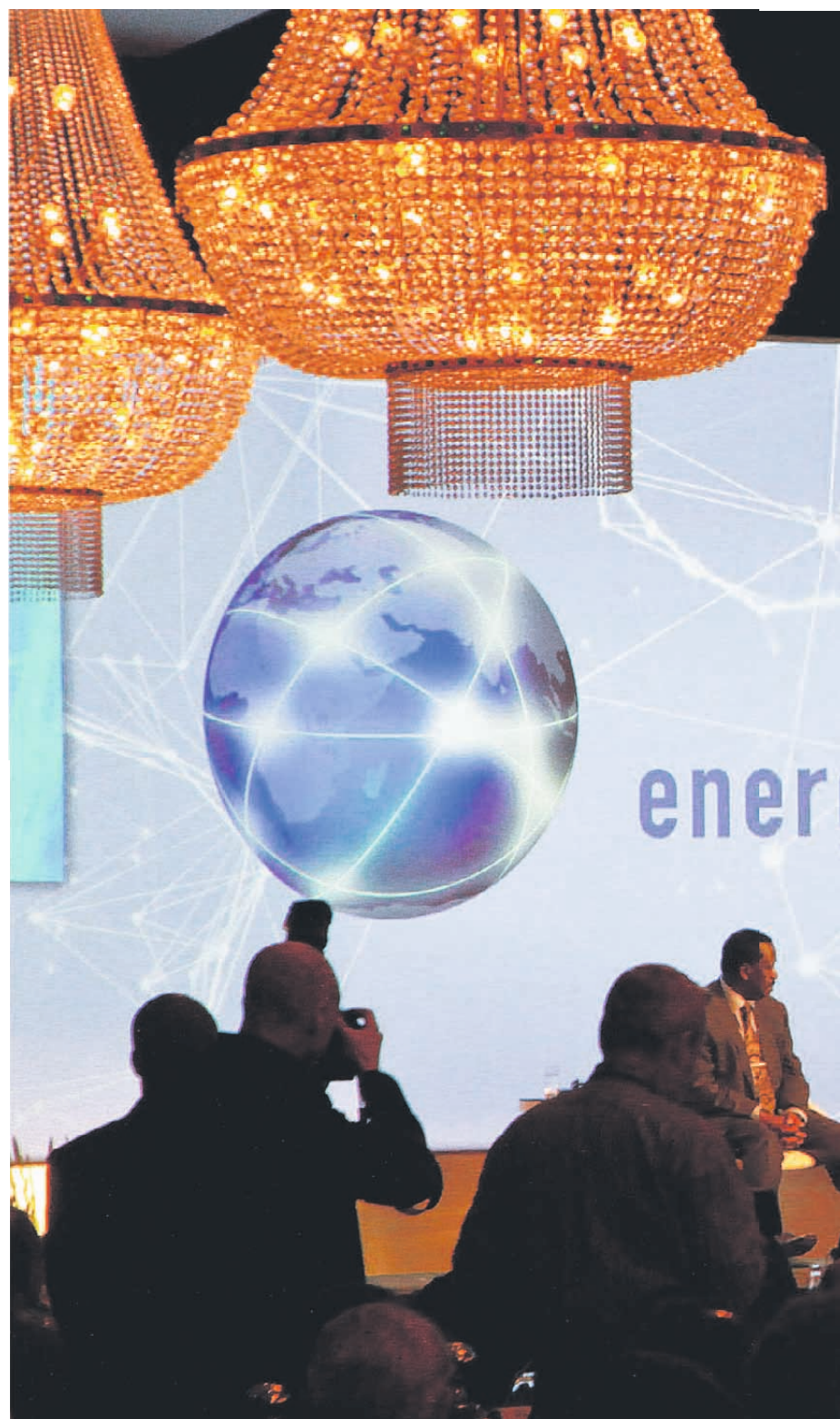
– Det er begrenset hvor mange baller Land-, gruve- og energidepartementet i Liberia kan ha i luften. De har kapasitetsproblemer, sier Morten Johnsen i NVE. Direktoratet har i flere år gitt råd til den liberiske staten.

Norplan har gjennomført en risikovurdering for Energy+ i Liberia. De slår fast at «det overordnede risikobildet i Liberia er veldig høyt», men skriver at det også gjør at det kan være et ideelt land for å vise fram Energy+.

– Det er vel ingen bistandsprosjekt der man har store forventninger om resultater som samtidig er uten stor risiko, kommenterer Hans Olav Ibrekkt i UD.

Energy+ ble lansert på «Energy for All»-konferansen i Oslo i oktober 2011.

FOTO: TROND VIKEN, UTENRIKSDEPARTEMENTET

tid av mange seriøse aktører. Utfordringene lar seg ikke løse enkelt, og det er vanskelig å se hva E+ bringer til torgs som er virkelig nytt, sier lederen for energiseksjonen i Norad, Ørnulf Strøm.

– Energy+ er spennende nytenkning gitt at de finner mekanismer for betaling for oppnådde resultater. Men jeg er ikke blitt overbevist om at de har funnet alle svarene, sier Morten B. Johnsen, seksjonsleder for Internasjonal seksjon i NVE. Direktoratet har i mange tiår drevet energiprojekter i utviklingsland på oppdrag fra UD og Norad.

Nytenkning

Formålet med Energy+ er å bidra til å gi mennesker i fattige land økt tilgang til energi. Det skal skje gjennom utbygging av fornybar energi og energieffektivisering. «Det nye, kreative grepet» er å skaffe ny kapital til investeringer ved å kombinere privat og offentlig finansiering. Dessuten skal Energy+-utbetalinger skje etter skuddsvis, når prosjektene i samarbeidslandene viser resultater.

UDs fagdirektør Ibrekkt innrømmer at det har vært en krevende prosess. Modellen for å gjøre slike energiinvesteringer kommersielt attraktive er ennå ikke helt på plass.

– Vi har hentet erfaringene fra ren

energi, resultattenkningen fra skogsatsingen og klimafinansiering. Dette er satt det sammen til en helhetlig pakke. Vi skal ikke arbeide på prosjektnivå. Det er myndighetene i de enkelte landene som skal drive dette fram, sier Ibrekkt.

Reduserer risiko

Gjennom Energy+ vil energisektoren bli «klargjort for investeringer». Ideen er å bruke offentlige penger til å redusere finansieringsrisiko eller andre barrierer for private aktører. Partnerskapet skal forsøke å utvikle finansieringsmekanismer på nasjonalt nivå som skal utløse investeringer i sektoren. Enkeltprosjekter må privat næringsliv derimot selv finne fram til i dialog med nasjonale myndigheter.

– Vi ønsker tydeligere resultater. Midler blir først betalt ut når noe er gjort. Men vi forsøker ikke å blande oss inn i *hvordan* resultater blir nådd, sier Ibrekkt.

Langsomt fram

Energy+ drives av Utenriksdepartementet i Oslo, men trekker på ekspertisen til en faggruppe administrert av World Wildlife Fund-USA.

Ibrekkt innrømmer at mens pilotlandene Liberia, Kenya, Etiopia og Bhutan nå er på plass, er det gjort for lite for å mobilisere de mange inter-

«Er det så forferdelig farlig om vi prøver på noe nytt når vi har et bistandsbudsjett på 30 milliarder kroner?»

Hans Olav Ibrekk, UD

nasjonale partnerne som har uttrykt støtte for Energy+. Næringsliv og andre private aktører i USA, Kenya, Kina og India har imidlertid kommet med ideer og innspill til prosjektet.

Statsråd Heikki Eidsvoll Holmås sa i New York i fjor at «vi tror Energy+ kan være et sentralt initiativ i globale bestrebelser for å sikre energi for alle». Mens ambisjonene er store, har det foreløpig bare vært utbetalinger på noen få millioner kroner – til UD's rådgivende faggruppe med base i USA. På prosjektsiden ble dessuten 20 millioner kroner utbetalt til Etiopia i fjor.

Et nytt regjeringsnotat om Energy+ fastslår at initiativet skal føres videre fram til 2017, med noen justeringer. Framover skal det blant annet legges mer vekt på lavinntektsland.

Kommunikasjon?

En risikovurdering gjort av Norplan

og samtaler Bistandsaktuelt har hatt med ulike aktører viser at det har vært store kommunikasjonsproblemer forbundet med Energy+.

I Liberia har sentrale liberiske institusjoner og norsk ekspertise vært nesten totalt fraværende i planleggingsprosessene, fastslår konsultantselskapet Norplan i en risikovurdering av Energy+. NVE, som i lengre tid har hatt rollen som uavhengig rådgiver for energimyndighetene i landet, er for eksempel knapt blitt spurt om råd.

– Det har vært litt lite informasjonsdeling mellom de norske aktørene. Vår oppfatning er at Energy+ har vært lite koordinert i den norske forvaltningen, men at det nå er tatt grep for å gjøre det bedre, sier Johnsen i NVE diplomatisk.

«Sub-optimalt»

Den samme kritikken gjelder Energy+ sin befattning med Kenya. I en kommentar til Norplan-vurderingen skriver ambassaden i Kenya:

«Gitt at det er så ulik forståelse mellom oss, er det en risikofaktor i seg selv. Ambassaden opplever nok at E+-teamet i Oslo ikke forholder seg til innvendinger som kommer, og fra Oslo er det kanskje en tilsvarende opplevelse». Norplan beskriver samarbeidsklimaet som «sub-optimalt».

På norsk skulle det bety at samarbeidsklimaet «kunne vært bedre».

– At vi burde ha snakket bedre med alle parter, ja, det burde også andre ha gjort, sier Ibrekk.

I lys av kritikken understreker han at Energy+ er et internasjonalt partnerskap, ikke et norsk program.

– Vi kan ikke bli oppfattet som at vi ensidig fremmer norske interesser. Utfordringen nå er å mobilisere partnerskapet, sier Ibrekk.

Småskala

– Målet vårt er å forvandle energisektoren. Vi vil teste ut nye metoder å få det til. Samtidig vil Energy+ gi Norge god internasjonal merkevarebygging, sier Ibrekk.

Han viser til samarbeid både med FN, ulike utviklingsbanker og World Economic Forum. Ifølge Ibrekk uttrykker alle disse «begeistring» for initiativet.

– Den store prøven blir om vi får dette partnerskapet til å legge penger inn i samarbeidslandene, sier Ibrekk.

Han opplyser at Energy+ ser på konkrete prosjekter i Etiopia, Liberia og Bhutan. Her ser man på mulighetene for å utvikle småskala sol- og vannkraftverk som ikke er på hovedstrømnettet.

– Vi har høye ambisjoner, og beskjedent med penger. Er det så forfer-

Energy+

- Formålet er å sikre fattige land tilgang til bærekraftige energitjenester gjennom bruk av fornybar energi og energi-effektivisering
- Energy+ skal være et internasjonalt partnerskap. Initiativet støttes av 55 partnere – land, organisasjoner, private selskaper og finansieringsinstitusjoner
- Intensjonsavtaler om Energy+ er undertegnet av Norge med Etiopia (500 millioner kroner i perioden 2012–2016), Kenya (250 millioner kroner), Liberia (100 millioner kroner) og Bhutan (100 millioner kroner)
- Den asiatiske utviklingsbanken, Storbritannia, Danmark, Barr Foundation og UNDP er blant partnere som foreløpig er engasjert i konkrete Energy+-prosjekter, i tillegg til Norge

delig farlig om vi prøver på noe nytt når vi har et bistandsbudsjett på 30 milliarder kroner? Om fire år kan vi dømmes om vi har fått realisert våre mål eller ikke, sier Hans Olav Ibrekk i Energy+. ■

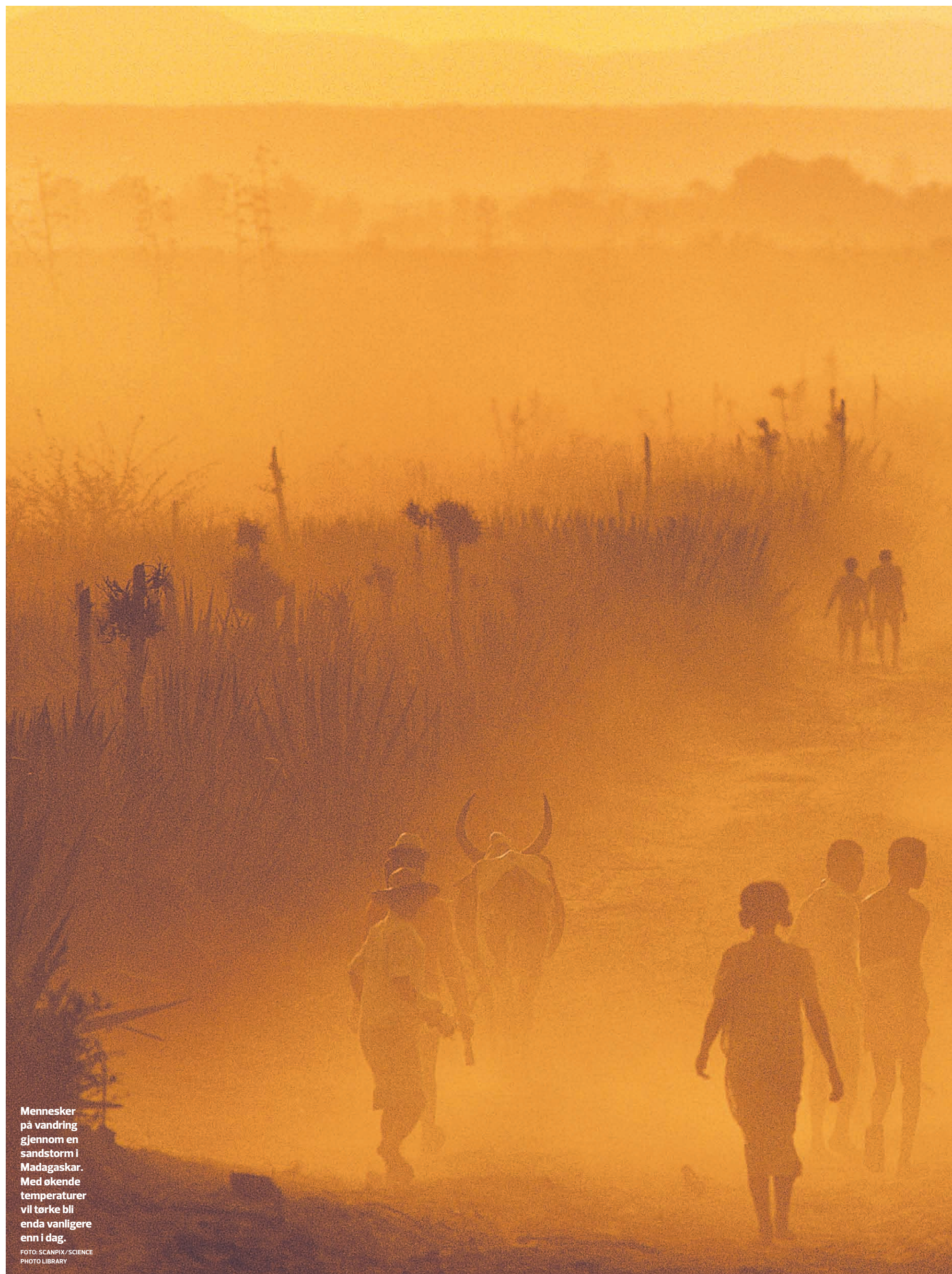
Les mer på nett

■ Energy+ og satsing på kokeovner.

■ Energisamarbeid med Liberia.

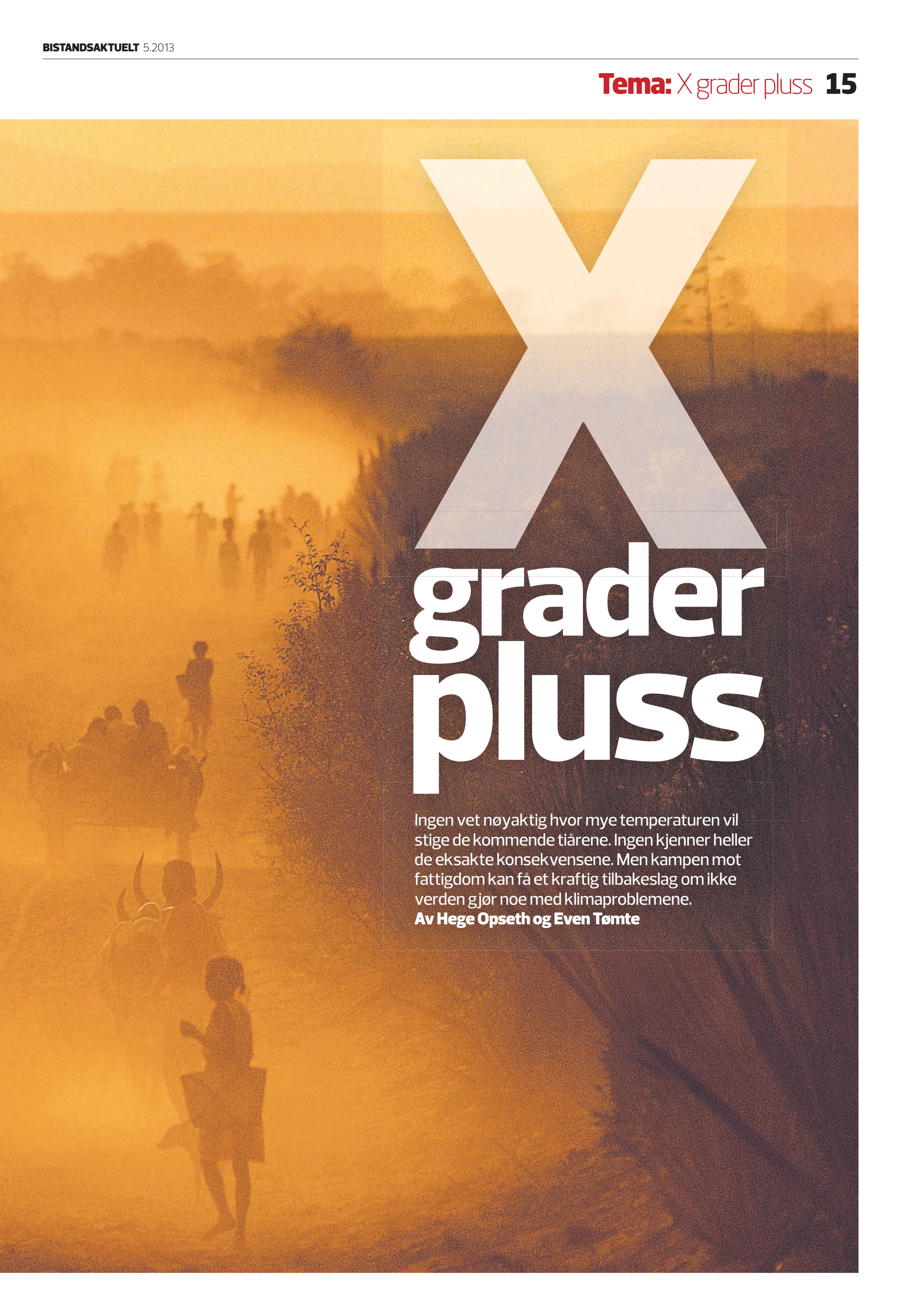
Les mer på www.bistandsaktuelt.no

14 Tema: X grader pluss

Mennesker på vandring gjennom en sandstorm i Madagaskar. Med økende temperaturer vil tørke bli enda vanligere enn i dag.

FOTO: SCANPIX/SCIENCE PHOTO LIBRARY

X grader pluss

Ingen vet nøyaktig hvor mye temperaturen vil stige de kommende tiårene. Ingen kjenner heller de eksakte konsekvensene. Men kampen mot fattigdom kan få et kraftig tilbakeslag om ikke verden gjør noe med klimaproblemene.

Av Hege Opseth og Even Tømte

16 Tema: X grader pluss

Stoppe klimaendringene? Beklager, det er for sent. De er her allerede, og kommer til å bli langt verre enn vi ønsker. Biblioteker av bekymrede rapporter er skrevet. Alvorstunge taler og endeløse rekker med møter er holdt.

Men resultatene uteblir, og verden har fortsatt ikke funnet noe politisk redskap som er tilstrekkelig for å få snudd trenden.

Utslippene av klimagasser øker jevnt og trutt. Nylig nådde vi en ny milepæl: konsentrasjonen av karbondioksid i atmosfæren er målt til det høyeste nivået på minst 800 000 år, sannsynligvis 3 millioner år.

Human Development Report 2013 slår samtidig fast at klimaendringer er den største trusselen mot menneskelig utvikling: «*Ekstremvær, naturkatastrofer, forørkning, luftforurensing kan, ikke bare stoppe, men reversere fremskrittene som er gjort de siste årene for å løfte mennesker i verdens fattigste områder ut av fattigdom*».

Maks 2 grader

Verden er i dag omlag 0,8 grader varmere enn i før-industriell tid. Det internasjonale målet er å begrense oppvarmingen til to grader celsius, som ifølge forskere er det som skal til for å unngå de verste konsekvensene av klimaendringene. Det kan vi antakeligvis se langt etter.

– Det er veldig naivt å snakke om to graders økning. Ett av scenariene som er laget for FNs klimapanel ser på utslippsbanen som skal til dersom det bare blir to grader. Allerede i 2005 måtte vi ha redusert utslippene våre deretter – og da burde vi nå ha vært langt, langt under hvor vi er i dag, sier Asbjørn Aaheim, forsker ved Cicero – senter for klimaforskning.

Målsettingen for dette to-gradersscenariet er «negative utslipp». Det betyr enkelt forklart: mot slutten av dette århundret må opptaket av karbon fra atmosfæren, være større enn utslippene.

På feil spor

Mens politikerne forhandler, beveger verden seg stadig lenger unna to-gradersmålet, advarer Det internasjonale energibyrået IEA i sin siste rapport «World Energy Outlook 2013».

– Sporet vi befinner oss i nå vil mer trolig føre til en temperaturøkning på mellom 3,6 og 5,3 grader, sier IEAs direktør Maria van der Hoeven.

Selv om to-gradersmålet fremdeles er innen rekkevidde, gjør den politiske utviklingen det stadig mindre sannsynlig at målet faktisk blir nådd.

– Klimaendringer har helt ærlig blitt nedprioritert politisk. Men problemet kommer ikke til å forsvinne – tvert imot, mener IEA-direktøren.

Sterk sammenheng

Sjansen for at temperaturen stiger med fire grader er én av fem. Slik er det, selv om alle politikere i hele verden skulle holde sine klimaløfter, advarer Verdensbanken i rapporten «Turn down the heat». Dersom politikerne ikke holder løftene, kan temperaturen stige med fire grader allerede innen 2060, og deretter fortsette å stige mot seks grader, heter det i rapporten.

– For første gang er det mulig å vise at det er en sammenheng mellom klimaendringer og ekstremnedbør, og det er kommet en gradvis sterkere kobling mellom global oppvarming og tørke, spesielt på lavere breddegrader, forteller Helge Drange, professor ved Universitetet i Bergen.

14,9 millioner mennesker ble drevet på flukt i eget land på grunn av naturkatastrofer i 2011, de fleste relatert til ekstremvær som flom og stormer.

Han viser til en rekke dramatiske hendelser de siste årene: *Ekstremnedbør* og tilhørende *flom* på alle kontinenter, *hetebølge* i Russland og Sør-Europa, *ekstremtørke* og *hetebølge* i Australia og langvarig *tørke* i Afrika.

– Dette er i utgangspunktet enkeltstående hendelser, men slike værhendelser kommer nå oftere og varer lenger. For at forskningen skal slå fast at det skyldes klimaendringer kreves det mye data og inngående kunnskap om klima. Når brikkene faller på plass og viser det samme, kan man konkludere – først nå er det mulig å gjøre det. Bevisene for sammenhengen mellom ekstremnedbør og global oppvarming er nokså sterke. Det samme gjelder for tørke i for eksempel Middelhavsområdet, sier Drange.

Tapene: verdens fattige

Tross den store mengden av kunnskap vi besitter om klimaet, er det

umulig å si med sikkerhet hvordan det hele kommer til å arte seg. Slik vil det alltid være. Ingen vet heller hvordan verdens politikere og folk kommer til å reagere på det som skjer.

– De fleste konsekvensanalyser som er gjort forholder seg til to eller tre graders oppvarming. Man har ikke observasjoner til å beskrive en verden som er 4-6 grader varmere. Det legger også føringer for hvordan man tenker politisk, sier Asbjørn Aaheim.

Cicero-forskere har nylig funnet at klimafølsomheten sannsynligvis er i den nedre delen av skalaen av hva man har trodd. Det betyr at de mer ekstreme scenariene for oppvarming er mindre sannsynlig.

– De nye tallene bidrar utvilsomt til å utelukke mer ekstreme scenarier for kortsiktige oppvarmingsnivåer. Dette er selvsagt velkomne nyheter, men selv om klimafølsomheten er lavere enn antatt, ryker fortsatt FNs

to-gradersmål dersom dagens utslippstrender fortsetter, sier forsker Reto Knutti i en kommentar til studien.

Klimaflyktninger

Rapportene fra FNs klimapanel snakker om grader av sannsynlighet, ikke presise spådommer. Forskere som li-kevel har forsøkt å gjøre kvalifiserte gjetninger, snakker om at flere og flere vil bli klimaflyktninger. I 2050 vil anslagsvis 150-200 millioner mennesker være klimaflyktninger som følge av stigende havnivå, tørke og ekstremvær.

FN mener at trusselen fra fremtidige klimaendringer kan sende tre milliarder mennesker ut i fattigdom innen 2050 om ikke det gjøres noe – umiddelbart. I Human Development Report for 2013 heter det at «klimaendringer, forørkning og forurensing av vannkilder kan sette en stopper for alt som er oppnådd i verdens fattigste land og lokalsamfunn».

«Sult vil bli en dagligdags ting for småbønder i fremtiden»

Asbjørn Aaheim, forskningsleder ved Cicero

FOTO: SCANPIX/AP/ANDY WONG

Ujevn økning

En temperaturøkning på fire grader, slik Verdensbanken og IEA advarer mot, betyr ikke en jevn stigning over hele kloden. I Midtøsten, Nord-Afrika, middelhavslandene og deler av USA kan temperaturøkningen bli enda større. Prognosene sier seks, eller helt opp til ti grader, i noen områder. Her kan vannmangel bli et stort problem. I regnskogen i Amazonas ventes omfanget av skogbranner å dobles allerede ved to grader, ifølge Verdensbankens rapport.

Matproduksjonen vil også bli påvirket, parallelt med at det vil være flere munnar å mette. FNs klimapanel har tidligere anslått at en oppvarming opp til tre grader kunne være gunstig for matproduksjonen. Nyere studier er ikke like optimistiske. «Nye observasjoner tyder på en betydelig risiko for å overskride terskler som kan undergrave verdens

matsikkerhet betydelig i en verden som er fire grader varmere», advarer Verdensbanken.

– Det som er klart er at vi i dag legger grobunn for endringer som ligger veldig langt frem i tid, mener Asbjørn Aaheim.

Småbonden taper

Overraskende nok ser en ikke tydelige forskjeller på fattige og rike land når en sammenlikner økonomiene i en framtid med høye og lave utslipp. Mange har trodd at fattige land vil tape mest når temperaturen øker.

– I Afrika sør for Sahara vil matproduksjonen trolig gå kraftig ned. Men nedgangen i jordbruksproduksjonen vil bli kompensert av prisstigning. Dette gjør at lands brutto nasjonalprodukt vil være omtrent det samme som i dag, mener Aaheim.

– Man må tilbake 3,2 millioner år for å finne et klima som er to til tre grader varmere enn i førindustriell tid. Mennesket har aldri opplevd dette. Det er et sterkt argument for at vi må unngå alt over to eller tre grader, sier professor Helge Drange. FOTO: SCANPIX

Men det betyr lite for den enkelte familie på landsbygda. Trolig er det de, småbøndene, som vil betale den høyeste prisen for klimaendringene.

Sult vanligere

– Det er de fattige som vil betale prisen for dette. Sult vil bli en dagligdags ting for dem i fremtiden, mener Aaheim.

Han mener at noe av utfordringen er at dagens politikere unnlater å handle fordi folk i dag kan leve med forandringene. Sier man tre graders oppvarming mener han at det ikke vil være så dramatisk – for dagens generasjon.

– Det vil først «eksplodere» når det kommer over tre grader. Hva vi gjør i dag har konsekvenser, men ikke nødvendigvis for oss, sier Aaheim og fortsetter:

– Det er en kjempeutfordring at det vil ta lang tid før vi ser bevis på at hva vi gjør av positive tiltak i dag faktisk er en viktig og langsiktig investering.

Hvem skal kutte?

Hvor utslippene av klimagasser skjer spiller liten og ingen rolle. Det kan være bonden på slettelandet i Somalia som må betale prisen for økte utslipp i Vesten.

– Ja, det er noen her som må forholde seg til endringer de overhodet ikke har skyld i eller har tatt del i, sier UiB-professor Helge Drange og gir samtidig en klar melding til beslutningstakerne: Forbruket i rike, industrialiserte må reduseres for at andre skal få sin rettfærdige del av velstanden.

– Skulle verdens fattige komme opp på vårt nivå av forbruk, vil ikke kloden klare seg. Så om vi virkelig mener noe med å løfte de fattige ut av fattigdom, sikre mer enn et minimum av eksistensgrunnlag, må vi tenke og handle på nye måter, fastslår han. ■

Fortsetter på neste side →

Tema: X grader pluss

Vår usikre framtid

11 av de 12 siste årene i 1995–2006 er blant de årene siden målingene

14,9 mi

mennesker ble drevet strofer i 2011, de fleste

Utrydningstruet

25 til 40 prosent av pattedyrene i Afrika sør for Sahara kan stå i fare for å bli utryddet.

Vannmangel

FNs klimapanel anslår at mellom 75 og 250 millioner afrikanere vil være utsatt for vannmangel som følge av klimaendringer innen 2020.

Hetebølger

Ekstreme hetebølger vil i enkelte regioner bli regelen heller enn unntaket.

Havnivå

Havnivået kan stige med mellom en halv og en meter innen 2100, dersom oppvarmingen går over fire grader. Noen av byene som er mest utsatt for stigende havnivå ligger i Mosambik, Madagaskar, Mexico, Venezuela, India, Bangladesh, Indonesia, Filippinene og Vietnam.

Skogbrann

I Amazonas er omfanget av skogbrann ventet å doble ved en temperaturøkning på to grader. Med fire graders økning vil det bli enda mer alvorlig.

HVA SKJER VED

4°

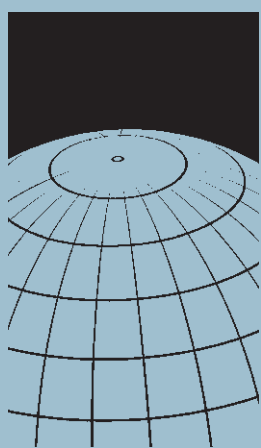
ØKNING I GLOBAL TEMPERATUR?

perioden
12 varmeste
startet i 1850.

llioner

på flukt i eget land på grunn av naturkata-
relatert til ekstremvær som flom og stormer.

Det er meget sannsynlig at
gjennomsnittstemperaturen på
den nordlige halvkule i perioden
1950–2000 var høyere enn i
noen annen femtiårsperiode de
siste 500 år. Det er sannsynlig
at dette var den varmeste
perioden de siste 1300 årene.

90%

Rundt 90 prosent av de menneskeskapte
CO₂-utslippene skyldes bruk av fossile brensler.
Fossile brensler er en fellesbetegnelse for
kull, olje og naturgass.

I noen land kan avlinger fra landbruk
som er avhengig av regnvann bli
redusert med så mye som 50 prosent
innen 2020. I tillegg forventer
forskerne at
varmere vann
i de store
afrikanske
innsjøene
vil føre til
redusert fiske
og svekke
lokal mattilgang.

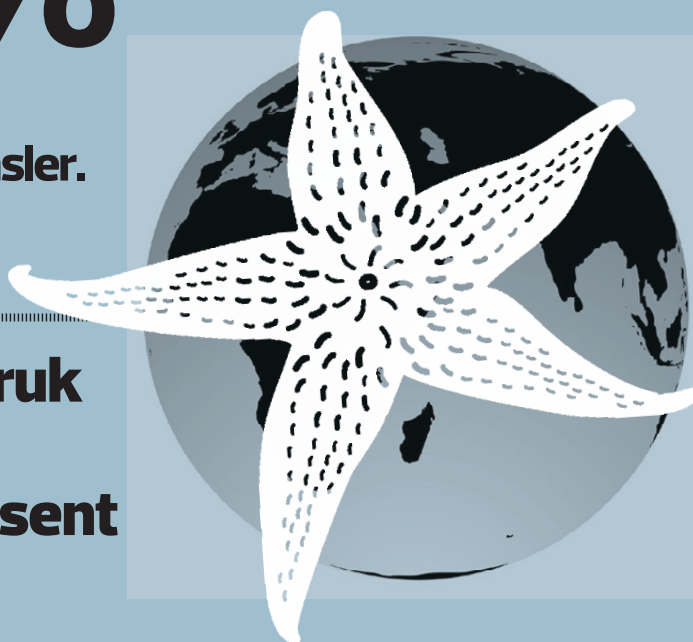

En rett-
ferdig
fordeling
av utslipps-
rettigheter
innebærer
at alle
mennesker
i verden kan
slippe ut
maksimalt
1 tonn CO₂
i snitt i 2050.
I dag slipper
hver nord-
mann ut
8 tonn.

1 tonn

Klimaendringer opp mot fire grader
kan føre til at antall sultende barn
i Asia stiger med 11 millioner innen
2050, sammenlignet med et
scenario uten klimaendringer.

Globalt havnivå
steg gjennem-
snittlig med 1,8 mm
per år fra 1961 til
2003. Den totale
havnivå-stigningen
i det 20. århundre
er anslått til
17 centimeter.

Globalt havnivå

17 centimeter

– Vi må våge å snakke om 6 grader pluss

– Skal vi unngå at «det verste skjer», må vi våge å forholde oss til hva som kan bli konsekvensene om vi ikke handler. Det sier forfatter av bestselgeren «Six degrees», Mark Lynas.

Av Hege Opseth

Innholdet i boken er ikke for de lettskremte: Blir det seks grader varmere kan menneskeheten i verste fall bli utryddet når vi kommer til år 2100. Lynas har fått kritikk for å være for dramatisk i sine beskrivelser, men han mener det er nødvendig.

– Mange tror simpelthen ikke at klimaforandringene er reelle, så de velger å ignorere forskning som viser det motsatte, sier forfatteren.

Lynas har forfattet flere bøker om klimaforandringer, og reiser i dag verden rundt for å holde foredrag. Boken «Six degrees» har bidratt til å gjøre konsekvensene av global oppvarming mer kjent for folk flest. Filmen «Seks grader som kan forandre verden», som er basert på boken, er i dag sett av flere titalls millioner på National Geographic.

«Løsningen innebærer ikke at vi alle må slutte å bruke energi og gi opp vår moderne livsstil»

Mark Lynas, forfatter

Når skal det stoppe?

– Seks graders oppvarming er et «verst-tenkelig»-scenario, og det er ganske usannsynlig at det vil skje. Samtidig kan det bli en konsekvens, dersom verdens CO₂-utslipp bare fortsetter å øke og øke. Det må vi forholde oss til, sier Lynas til Bistandsaktuelt.

CO₂-nivået i atmosfæren måles i ppm (parts per million). Lynas viser til de ferske tallene fra National Oceanic and Atmospheric Administration som viser en konsentrasjon på 400 ppm. om dagen. Det er rekordhøyt.

– Fortsetter vi mot 500 og 600 ppm, blir et seksgraders-resultat noe som blir mindre og mindre en fjern risiko og mer og mer en reell fare vi står overfor, sier Lynas.

Problem med løsning

Han mener likevel det er viktig å ikke bare å skremme folk, selv om prognosene kan se dystre ut.

– Vi må gjøre det veldig klart at dette er et problem med en løsning. Og løsningen innebærer ikke at vi alle må slutte å bruke energi og gi opp vår moderne livsstil. Det betyr bare at vi må gå over til CO₂-frie kilder som fornybar energi eller

«Seks grader»-forfatter Mark Lynas mener det er riktig å informere folk om konsekvensene dersom klimagassutslippene bare fortsetter å øke.

atomkraft, sier Lynas.

Forfatteren beskriver en utvikling der klimaaktivister, politikere og forskere krangler om hva som vil bli konsekvensene – og hva som er løsningene. Det handler ikke bare om politikk – men om store, store penger. Om hvem som skal besørge de nødvendige kuttene, hvem som skal hente ut olje- og gassressurser. Utviklingen på det afrikanske kontinentet, Kina og India fører til at flere og flere blir en del av verdens middelklasse. Det betyr mer forbruk og mer utslipp.

Trist dag

– Min største frykt er at vi bare fortsetter å diskutere og krangle. Tidligere har anti-atomkraft-aktivister hatt stor suksess. Etter 1970-årene snudde folk fra å bruke atomkraft og tilbake til kull. Ikke en gang vind- og solkraft kan konkurrere med kull i dag. Dermed vi mislykkes i å gå denne veien fordi vi ikke kan bli enige, vil det være en trist dag for menneskeheten, mener Lynas.

Han holder på å skrive en ny bok som han hevder vil vise at en miks av atomkraft og vind- og solenergi vil bidra til store framskritt når det gjelder å holde temperaturen på planeten stabil.

– Mange er imot bruk av atomkraft, men også stadig flere er imot bruk av fornybar energi som vindkraft. De påstår at de er miljøaktivister, samtidig som de er imot bruk av lavkarbon-kraft. Det mener jeg er veldig uheldig. Vi må være rasjonelle i vår måte å utforske risiko og fordeler ved bruk av forskjellig teknologi og vi har ikke råd til å ignorere de mulighetene lavkarbon gir oss.

Optimist

– Er du blitt mer pessimistisk?

– Jeg er faktisk mer optimistisk enn jeg var.

– Hvorfor?

– Jeg tror ikke mange legger seg rett ned foran et tog de ser det komme mot dem. De fleste jeg kjenner blir inspirert til å handle når de vet at det faktisk er noe de selv kan gjøre for å skape forandring.

– Er det ikke da vel dramatisk å snakke om seks graders oppvarming?

– Nei, jeg synes ikke det er for dramatisk. Vi må se for oss det verst tenkelige for å unngå at det skjer. Faktisk er muligheten for at vi «styrer» planeten vår mye større enn at du eller jeg skal oppleve en flystyrt. ■

opsethmedia@gmail.com

Bistanden må endre seg radikalt

Fremtidens bistand vil preges av klimaendringene, fastslår ledere i norske bistandsorganisasjoner.

FLYKTNINGHJELPEN mener verden må forberede seg på flere klimaflyktninger. Millioner av mennesker vil tvinges på flukt på grunn av mer ekstremvær i fremtiden.

– Klimaendringer vil endre bistanden radikalt de kommende årene. Å ignorere klimaendringer er ikke bare dumt, men også farlig, fordi det vil gjøre oss mindre forberedt på de

Les mer på nett

Les på www.bistandsaktuelt.no om hvordan global oppvarming vil påvirke bistanden.

endringene vi vet kommer, sier kommunikasjonssjef Rolf Vestvik.

Også Kirkens Nødhjelp mener klimaendringene vil påvirke bistanden i fremtiden. – Endringene påvirker både bistandsprogrammene, målgruppene for bistanden og finansieringen av bistanden, fastslår generalsekretær Anne Marie Helland.

Care Norge understreker at nødhjelp alene ikke er noen løsning på krisene som følger av klimaendringer.

– Humanitær bistand må bli mer forutseende og mindre reagerende, sier generalsekretær i Care Norge, Torill Skogsholm. ■

opsethmedia@gmail.com

FOTO: SCANPIX

Setter katastrofen på vent

De verste konsekvensene av den globale oppvarmingen kommer først etter 2050. Men da vil det være for sent å gjøre noe med problemet, tror Jørgen Randers. **Av Even Tømte**

BI-PROFESSOR JØRGEN RANDERS arbeider med modeller som skisserer samfunnsutviklingen fram i tid. I sin siste bok, *2052*, beskriver han verden slik han mener den vil se ut 40 år fram i tid.

– Klimagassutslippene vil nå en topp allerede i 2030. Deretter vil de gå jevnt og trutt nedover resten av århundret, til null i 2100. Temperaturen kommer til å stige med to grader innen 2050, tre grader i 2080, og stabilisere seg omtrent der, spår Randers.

Færre folk enn antatt

Prognosene om seks grader temperaturøkning bygger på urealistiske forutsetninger, mener han. De legger nemlig til grunn at verdensøkonomien kommer til å fortsette å vokse omtrent som nå. Randers mener derimot at veksten kommer til å stoppe opp.

– Vi kommer til å prøve å få til økonomisk vekst, men i den rike verden vil vi ikke få det til. Det har å gjøre med at det er vanskelig å øke produktiviteten i en økonomi der folk flest jobber med tjenesteyting. Det var lettere når man bare skulle lage litt større maskiner eller mer effektive traktorer.

Heller ikke de fattigste landene vil vokse. Økonomisk vekst av betydning vil begrense seg til Kina og andre framvoksende økonomier. Samtidig tror Randers at befolkningen ikke kommer til å vokse like mye som blant andre FN legger til grunn, men vil toppe seg på åtte milliarder.

– Jeg tror kvinner vil velge å få færre barn, ikke bare i den rike verden, men også i den fattige. Verdens fattige bor i økende grad i store slum-

områder hvor det er dyrt å ha barn, i motsetning til på landsbygda hvor det er en stor fordel. Det skjer allerede. Antallet barn per kvinne går ned som en stein. Dette fører med seg noen kjempefordeler – lavere utslipp og mindre ressursbruk. Vi får ikke den knappheten på olje, gass, mat og vann som folk snakker om. Ulempen er at det blir mye mer fattigdom.

Hvis ser bort fra all den unødvendige lidelsen som fattigdom og skjevfordeling leder til, er det ingen miljøkatastrofe rett rundt hjørnet. De verste konsekvensene av klimaendringene vil komme etter 2050.

Korallrevene

Likevel er det er ille nok, mener Randers.

– Vi kommer til å miste korallrevene. De fleste skogene kommer til å bli hugget, slik at gammel biodivers skog blir erstattet mer plantede trær på geledd. Været blir mer ekstremt. Jeg liker ikke denne prognosen i det hele tatt. Det man burde gjøre er selvfølgelig å holde opp å brenne kull, olje og gass – nå. Først og fremst i den rike verden, som brenner mest og har råd til å gå over på alternativer. ■

even.tomte@gmail.com

◀◀ Klimagassutslippene vil nå en topp allerede i 2030. Deretter vil de gå jevnt og trutt nedover resten av århundret.▶▶

Jørgen Randers, professor ved BI.

Ny FN-rapport

HISTORIENS STØRSTE globale forskningsprosjekt, kalles arbeidet med en ny klimarapport i regi av FN. Over 800 medforfattere fra hele verden er involvert. Også seks nordmenn bidrar til den første delrapporten.

Målet er å komme frem til klimascenarier med analyser av konsekvensene. Den forrige hovedrapporten

kom i 2007 og har dannet grunnlaget for diskusjoner om klimaendringer og hvilke tiltak som kan og bør settes inn for å bremse den globale oppvarmingen. Rapporten kommer i september. ■

Les mer på www.ipcc.ch

22 Aktuelt

■ BISTAND

Japan satser på Afrika

Japan lover 14 milliarder dollar i bistand til Afrika og ytterligere 6,5 milliarder dollar til utvikling av infrastruktur.

Dette offentliggjorde statsminister Shinzo Abe under åpningen av Tokyo International Conference on African Development (Ticad) for tre uker siden. Mens Kina har satset på store direkte investeringer i Afrika har Japan tidligere vært betraktelig mer tilbakeholdne. Men nå satser de altså.

Det systematiske ranet av utviklingsland må stanses. Både land som blir ranet, og land som raner, må ta ansvar

Statssekretær Arvinn Gadgil da en rapport om kapitalflukt ble lansert under toppmøtet for Den afrikanske utviklingsbanken i Marrakech i slutten av mai.

Bistandsaktuelt-staben feiret Fagpresse-prisen med jubel og sprudlevann. Fra venstre: Gunnar Zachrisen (redaktør), Ba-Musa Ceesay (abonnementsansvarlig), Christine Harg (administrativ prosjektledelse), og fire frilansere: Espen Røst, Hege Opseth, Even Tømte og Anne Håskoll-Haugen. Foran: nettredaktør Jan Speed med vinner-plaketten. (Journalist Tor Aksel Bolle var på reportasjereise da bildet ble tatt.)

FOTO: MARIT HVERVEN

Bistandsaktuelt kåret til ÅRETS FAGBLAD 2013

Bistandsaktuelt vant selve hovedpremien under kåringen av årets Fagpressepriser.

Av Gunnar S. Elvskryt

Dette er et årlig norgesmesterskap blant fagblader som er organisert i Den norske Fagpresses forening. Til sammen 230 store og små fagblader er medlemmer av foreningen.

– Dette er en flott anerkjennelse av vårt journalistiske arbeid. En utrolig inspirasjon for en redaksjon bestående av kunnskapsrike, engasjerte og hardt arbeidende medarbeidere, sier redaktør Gunnar Zachrisen.

Han gleder seg over at den lille redaksjonen klarer å hevde seg i konkurransen med fagblader med større ressurser. Bistandsaktuelt har tre fast ansatte i redaksjonen og fire frilansere på kontrakt. Denne staben sørger for daglige nyhetsoppdateringer på nett og står bak ti utgaver av papiravisen per år.

Vokser og vokser

Opplaget har økt jevnt og trutt siden starten i 1998. Per dato har avisen et rekordopplag på 18 800 abonnenter.

Nettutgaven har økt lesertallet kraftig de siste årene, og har nå om lag 14 000 «unike brukere» per måned. En del av disse kommer inn via Facebook der Bistandsaktuelt per dato har om lag 2380 følgere.

«Årets vinner står som en fanebærer for de prinsipper og kvaliteter en moderne fagpresse må bygge på», het det i juryleder og NRK-veteran Christian Borchs begrunnelse.

Han og juryen viste til at Bistandsaktuelt har «bygget opp sin egen, frittstående ekspertise, og har kunnet gå inn i problemområder som har vært lukket eller ukjent for pressen generelt. Der har redaksjonen nøstet opp tråder lenger enn andre vil ha vært i stand til å gjøre det, funnet frem til sine egne nyhetssaker, og – ikke rent sjelden – gravd frem historier som forteller om både vurderingssvikt, mislighold og feilslåtte prosjekter».

– Bistandsaktuelt er et eksempel på at tillit bygger på respekt, ikke

servilitet. Uredd og pågående journalistikk blir troverdig når den springer ut av seriøse grunnholdninger og respekt for fakta, heter det videre.

Mer heder og ære

Bistandsaktuelt, som utgis av Norad, er «priset» to ganger tidligere i konkurransen. I 2009, da bladet deltok for første gang, ble det «2. plass» og

hederlig omtale i kategorien Årets fagblad. I 2011 mottok bladet nettsted hederlig omtale i kategorien «beste nettavis».

Tidligere vinnere av Fagpresseprisen de siste fem årene er: Bladet Kampanje (2012), Kommunal Rapport (2011), det kristne debatt-bladet Strek (2010), Sykepleien (2009) og universitetsbladet Apollon (2008). ■

Redaktør Gunnar Zachrisen mottok plakett og blomster på vegne av bladet. «En suveren vinner», ifølge juryen. Utviklingsminister Heikki E. Holmås delte ut prisen.

FOTO: SVEIN-ERIK TOSTERUD, FAGPRESSEN

■ BARN

40

prosent av verdens barn blir ikke registrert ved fødsel, ifølge Verdensbanken.

■ FN

UNDP-rapport på swahili

Hovedrapporten til FNs utviklingsprogram «Human Development Report» er for første gang oversatt til swahili – det største språket i Afrika.

Det er en oppsummering av rapporten som i første omgang er oversatt til språket som tales av 150 millioner afrikanere på østsiden av Afrika. Hovedrapporten utgis på engelsk, fransk, tysk, arabisk, spansk, portugisisk, russisk, kinesisk, japansk og hindi. Det lages oppsummeringer av rapporten på norsk og en del andre språk.

Nettverk skal støtte hjelpearbeidere

– Vi skal dele erfaringer og historier. Utgangspunktet er ikke at vi har et problem, men at vi har noe å bidra med. Det sier den tidligere hjelpearbeideren Rolf Borgos. **Av Gunnar Zachrisen**

Nå har han stilt seg i spissen for et nettverk til støtte for nødhjelps- og bistandsveteraner. Små vennegrupper, et fellesskap med likesinnede, skal tilby støtte for hjelpearbeidere som har opplevd en tøff virkelighet.

– Vi skal støtte hverandre og dele erfaringer, sier Borgos.

Et nettverk av likesinnede

Borgos delte selv av sine egne erfaringer da nettverket ble lansert på et seminar i Oslo 6. juni.

I 1997 reiste han ut med danske Redd Barna. Fra før hadde han hatt et FN-oppdrag i Burma. Nå var oppdraget å evaluere et skoleprosjekt i Angola. På en reise i nabolandet Kongo skjedde det som skulle prege ham og nattesøvnen hans flere år senere.

– Allerede på mitt første oppdrag

for Redd Barna ble jeg tatt som gissel. Det var alvorlig for meg. I det sekundet jeg ble frihetsberøvet var jeg sikker på at jeg skulle dø. Det skjedde i Kinshasa. Jeg var sikker på at soldatene som tok meg var villige til å drepe meg, at det ikke ville koste dem en kalori å gjøre det. Det varte i to døgn, så ble en dansk hjelpearbeider og jeg satt fri.

Borgos trodde han ville takle opplevelsen. Samtidig ønsket han å gjøre flere oppdrag for Redd Barna. Han fryktet at et «sliter psykisk»-stempel ville kunne stenge for nye jobber. Derfor var meldingen til arbeidsgiver: «Dette takler jeg, ikke noe problem.»

Dødsangst

Så fortsatte han den videre karrieren ute. Først stopp: Balkan.

– Jeg var med på evakueringen fra

Tidligere hjelpearbeider Rolf Borgos er en av initiativtakerne til et nytt støttenettverk for nødhjelps- og bistandsveteraner. FOTO: JAN SPEED

Bosnia i 1999, jeg var i Kosovo under krigen i 2000, i Midtøsten i 2003. Så dro jeg til Afghanistan i 2004. Da hadde jeg i flere år fortrenget dødsangsten jeg følte under gisselopplevelsen i 1997. I mellomtida hadde det vært 11. september 2001 og en krig i Irak der selvmordsbombere hadde blitt stadig vanligere. Nå begynte sikkerhetsproblemene for alvor å melde seg i Afghanistan også.

Borgos reiste hver dag til og fra kontoret, enten det var i Jalalabad eller Kabul.

– Bilkøer og trafikkaos var vanlig. Hver dag følte jeg meg sikker på at det var en selvmordsbomber som befant seg ved siden av bilen min. Hver dag da jeg kom hjem var jeg utslitt, svett, utilpass. Så kom søvnproblemene, og til slutt sa det stopp.

Tøff hjemkomst

Han reiste hjem, men dro med seg problemene. Det går langt bedre i dag, men han har latt være å ta flere uteoppdrag. I stedet har han tatt en mastergrad og underviser i dag på Høgskolen i Lillehammer.

– Dette var tøft for deg. Hadde

du en familie rundt deg som også merket problemene?

– Dette livet og opplevelsene førte til en skilsmisse.

Tidligere i år tok Borgos, sammen med to andre tidligere bistandsarbeidere, Anne Hernes Olsen og Per Bertelsen, initiativ til nettverket «Borte bra, men hjemme...». De håper å kunne gi et lavterskeltilbud som supplerer det profesjonelle tilbudet som allerede finnes i de store norske bistandsorganisasjonene. Små samtalegrupper skal etableres. I Oslo er det allerede etablert en gruppe med 7-8 medlemmer som møtes jevnlig.

– Dette er ikke en fagforening som skal kritisere organisasjonene for den jobben de gjør. Snarere skal vi jobbe sammen med og supplere det profesjonelle og gode arbeidet som gjøres av organisasjonene. Mye har skjedd på dette området de siste 20 årene, sier Borgos.

Ifølge initiativtakerne er målgruppen særlig «frilanserne» i bransjen, de som ikke hører naturlig hjemme i de store norske hjelpeorganisasjonene. ■

gunnar.zachrisen@norad.no

Hvor trygg er jeg egentlig i denne trafikkøen? For norske Rolf Borgos ble den nagende usikkerheten til slutt for vanskelig.

FOTO: OMAR SOBHANI/REUTERS/NTB SCANPIX

24 **Aktuelt**

■ MISLIGHOLD

2,8

millioner kroner er tilbakebetalt til UD de første tre månedene i år, melder Sentral kontrollenhet. Det var i alt 17 saker der bistandspenger er blitt misligholdt.

■ UTVIKLING

Stort gap mellom løfter og pengebruk

Et nytt initiativ, Government Spending Watch, kartlegger hva lav- og middelinntektsland bruker av penger for å fremme FNs tusenårsmål. Organisasjonene Oxfam og Development Finance International står bak tiltaket. Et overveldende flertall av utviklingsland bruker mindre penger for å oppnå FNs tusenårsmål enn de selv har lovet, eller betraktelig mindre enn det internasjonale organisasjoner tror er nødvendig. Det brukes mest på helse og utdanning. Likestilling og miljø er fullstendig forsømt. Utviklingsland bruker bare en femdel av ressursene som trengs på jordbruk, og det går nedover.

Sør-Sudans oljeminister:**Frykter ny krig om olje**

Det kan få katastrofale følger for Sør-Sudan om erkefienden i nord gjør alvor av å stenge oljerørledningene. – Vi er i en økonomisk krig, sier oljeminister for Sør-Sudan, Stephen Dhieu Dau.

Av Hege Opseth, i Sør-Sudan

Bare få uker etter at oljeproduksjonen kom i gang igjen etter at kranene ble stengt i januar i fjor, kommer det nye trusler fra president Omar al Bashir i Sudan. Det sorte gullet fra oljefeltene i sør kommer ingen steder om ikke det kan bli sendt via oljeledningene til Port-Sudan.

Nå vil Bashir, i løpet av en tidsperiode på 60 dager, stenge tilgangen. Om det skjer vil det være enda et hardt slag for økonomien og bygging av Sør-Sudan.

– Vi er nå operative etter oljestan-

sen. Men vi har store politiske utfordringer med Sudan. De bruker olje som gissel i den politiske kampen mot oss, sier oljeminister Stephen Dhieu Dau til Bistandsaktuelt.

Den afrikanske unionen og diplomater fra ulike land jobber nå på spreng for å få Sudan til å overholde gjennomføringen av samarbeidsavtalen fra september i fjor. Dersom Bashir gjennomfører truslene om å stenge oljerørledningene, betyr det at Sør-Sudan bare så vidt rekker å få første betaling for olje på konto, før alt stoppes igjen.

98 prosent

Bistandsaktuelt møter oljeministeren på regjeringskontoret i hovedstaden Juba. Herifra styrer han arbeidet for det viktigste departementet i verdens nyeste land. Oljen utgjør hele 98 prosent av statsbudsjettet.

– Hva er den største utfordringen for oljeindustrien?

– Det er helt klart vårt forhold til Sudan. I tillegg mangler vi nødvendig kompetanse, struktur og menneskelige ressurser for å nevne noe.

Den vedvarende konflikten med den tidligere erkefienden i nord hjelper ikke på økonomien og mulighetene til å drive utviklingsarbeid. Oljeministeren trekker frem det faktum at Sør-Sudan preges av en nesten fraværende infrastruktur. Det finnes nesten ikke asfalterte veier og store deler av landet er isolert under regntiden.

Oljeminister i Sør-Sudan Stephen Dhieu Dau minner om at Sør-Sudan er en stat som ennå ikke er to år.

FOTO: HEGE OPSETH

Uten havn

– Sør-Sudan har ingen havneanlegg, og det gjør at vi er helt avhengig av annen type fungerende infrastruktur. Oljeledningen til Sudan har vist seg å være veldig risikofullt å satse på. Å være avhengig av vår nabo for å transportere olje innebærer en stor politisk risiko for oss.

– Hva mener du?

– Khartoum fortsetter undertrykkelsen av folket i Sør-Sudan ved å bruke oljen som et våpen. Situasjonen i dag er at vi er i en økonomisk krig. To millioner menneskeliv er gått tapt i krigsårene. Folk dør fremdeles – men i dag fordi de ikke har noe fungerende helsetilbud, de har ikke rent

vann og de dør av sult. Det er resultatet av den økonomiske krigen Sudan fører mot oss. På mange måter er det som skjer nå en fortsettelse av det som var før, bare på en annen måte, sier oljeministeren og fortsetter:

– Vi er klare til leve i fred med Sudan. Grensen mellom landene våre utgjør den lengste grenselinjen i Afrika. Fred mellom oss vil bety mye for freden og stabiliteten i hele regionen.

Rammeverk på plass

Norge har en viktig rolle i å bygge kapasitet og et juridisk rammeverk i det sørsudanske statsapparatet. Rådgivere finansiert av Norads Olje for Utvikling-program har bidratt i arbeidet med to sentrale lover for oljeindustrien. Den ene er petroleumsloven som regulerer forvaltningen av ressursene i bakken, den andre er petroleumsinntektsloven som regulerer forvaltningen av oljeinntektene.

Den norske økonomen Vidar Ovesen, med bakgrunn fra Finansdepartementet, er blant de som har vært svært sentrale i Sør-Sudans arbeid med å utarbeide petroleumsinntektsloven.

Oljeavhengig økonomi

■ Økonomien i Sør-Sudan opplevde i 2012 et historisk tilbakeslag som følge av konflikten med Sudan

■ Oljeinntekter tilsvarende 400 millioner dollar per måned utgjorde 82 prosent av Sør-Sudans brutto nasjonalprodukt og 98 prosent av statens inntekter

■ IMF anslår at Sør-Sudans brutto nasjonalprodukt sank med utrolige 55 prosent i 2012. I 2013, med full oljeproduksjon, er det anslått en økonomisk vekst på oppsiktsvekkende 70 prosent

KILDE: FOREIGN AFFAIRS

I fremtiden må vi ha et alternativ for å frakte vår olje – uten å være avhengig av Sudan»

Stephen Dhieu Dau, oljeminister.

ENERGI

75

millioner kr. er summen Norge gir til bærekraftig energi i fattige land gjennom «Energising Development». Ti millioner fattige har allerede fått tilgang til ny og miljøvennlig energi gjennom partnerskapet.

KONTROLL

Mislighold på fangeøya

Robben Island Museum utenfor Cape Town har tilbakebetalt 845 000 kroner til Utenriksdepartementet. Fangeøya der Nelson Mandela og andre frigjøringsledere i Sør-Afrika ble fengslet under apartheid-perioden er i dag museum og en av landets mest besøkte turistattraksjoner. Norge har i flere omganger gitt støtte til Robben Island Museum. Men det har vært dårlig økonomistyring og museet hadde utilstrekkelig dokumentasjon på utgifter, og har måttet tilbakebetale penger.

Knalltøff eksamen

Hassan Sheik Mohamud har fått en hjemmeeksamen fra helvete: bygg et fungerende demokrati i Somalia etter 22 år med borgerkrig. **Av Even Tømte, i Addis Abeba**

– DET ER 22 ÅR siden Somalia har vært aktiv i den internasjonale politikken, kommenterte Hassan Sheik Mohamud på en pressekonferanse under Den afrikanske unionens toppmøte i Addis Abeba nylig.

Den somaliske presidenten roste unionens innsats for å stabilisere Somalia.

– Vi står som et tegn på Den afrikanske unionens suksess, og på hva som menes med slagordet «afrikanske løsninger på afrikanske problemer». Militære styrker fra Den afrikanske unionen er til stede i Somalia for å opprette fred og hjelpe regjeringen å beseire trusselen fra al-Shabaab. Med hjelp fra andre afrikanske land er vi i verd med å finne tilbake vår plass i verden, sa Mohamud.

Ny fase

Somalia har i praksis vært uten en fungerende regjering siden det ble kastet ut i borgerkrig i 1991.

Nå håper mange at landet er inne i en ny fase. I august i fjor ble et parlament valgt ut av en samling klanledere. Parlamentet valgte så Mohamud som president. Han har FN og Den afrikanske unionen i ryggen, og for første gang på svært lenge snakkes det om Somalia med optimisme.

– Nå har regjeringen sittet i åtte måneder. Det har skjedd mye i løpet av den tiden. Al-Shabaab er så godt som beseiret. De er der fortsatt, men

er svekket og kjemper innbyrdes. Men jeg skal ikke hevde at Somalia er fritt for trusler. Så lenge denne gruppen er tilstede i Somalia er de en trussel for regionen, og for verden.

Dobbel utfordring

Men tidligere forsøk på å opprette en regjering i Somalia har slått feil. Mohamuds regjering er ifølge BBC det 14. forsøket på å restaurere den somaliske staten.

– Somalia er delt i regioner, klaner og grupper. Min regjering jobber for enhet gjennom fredelige midler. Imidlertid er det grupper og deler av landet der folk fremdeles vil ha lokalisert makt, på bekostning av regjeringens autoritet. Dette forholder vi oss til gjennom dialog.

Mohamud leder ikke bare en regjering, men må samle et splittet land. Samtidig som han må gjøre et nybrottsarbeid med å bygge opp en fungerende stat nærmest fra grunnen av.

– Statens institusjoner er ikke skikkelig utviklet, sikkerhetsstyrkene er ikke på plass og rettsvesener er enten ikke der, eller har ikke tillit i befolkningen. Vi kjemper med alle disse vanskelighetene. Sikkerhetsproblemene gjør alt vanskeligere å håndtere. Da regjeringen tiltrådte måtte vi prioritere. Sikkerhet, reform av rettsvesenet og offentlige tjenester er blant de viktigste områdene for min regjering. Vi må bygge staten, men samtidig må vi

utføre alle statens oppgaver. Det er en dobbel utfordring for oss.

– Vi har en veldig klar plan for hvordan vi vil stabilisere landet gjennom en rekke faser. Vi begynner der vi er nå. Målet er å få på plass et system med «en mann, en stemme» innen utgangen av 2016.

Bistandsaktuelt skrev i forrige nummer at Somalias naboland Kenya ønsker å sende en halv million flyktninger tilbake til hjemlandet. Kenya huser flere flyktninger enn noe annet land i regionen, men Somalia er ennå ikke rustet til å takle en massiv retur av flyktninger.

– Det er uholdbart å ha somaliske flyktninger i en leir på størrelse med den tredje største byen i Kenya, har Kenyas nye president Uhuru Kenyatta uttalt.

Hassan Sheik Mohamud sier at de to landene håper å bli enige om situasjonen i løpet av året.

– Dette har vi samtaler med Kenya om. Vi hadde en pågående dialog med Kenyas forrige president Mwai Kibaki, og har fortsatt diskusjonene med den nye regjeringen. Diskusjonene er i gang, men er i startgropa, sier den somaliske presidenten.

Etter planen skal det avholdes en konferanse i Nairobi i løpet av året for å diskutere en organisert retur av flyktninger til Somalia. Her håper man å få på plass et «veikart», eller en plan, for retur av flyktninger. ■

even.tomte@gmail.com

Innen utgangen av 2016 håper Somalias president Hassan Sheik Mohamud å ha på plass et system basert på «en mann, en stemme».

FOTO: SCANPIX/REUTERS/STUART PRICE

Denne loven ventes å bli behandlet i parlamentet i løpet av juni. Men som Ovesen påpeker:

– Første del er å få loven og rammeverket på plass. Det er viktig. Neste skritt er å faktisk gjennomføre hva de selv har vedtatt og leve etter det i praksis. Det blir enda viktigere.

Dhieu mener det ikke vil bli noe problem. Han er tydelig på at han vil ha en industri preget av gjennomsiktighet i fremtiden.

– Nå har vi det rammeverket på plass som vi trenger. Sør-Sudan skal etablere de beste internasjonale praksiser industrien kan vise til.

Nå arbeides det hardt med planene om å legge en oljeledning fra Sør-Sudan og til Lamu på østkysten av Kenya. President Salva Kiir var nylig i Japan for å be om hjelp til å igangsette prosjektet. Når – og om finansiering kommer plass er uvisst.

– I fremtiden må vi ha et alternativ for å frakte vår olje – uten å være avhengig av Sudan. Derfor er oljeledningen til Lamu noe vi arbeider videre med, sier Stephen Dhieu Dau. ■

opsethmedia@gmail.com

26 Intervjuet

– Skog- milliardene har det bra i banken

– Brasil har brukt lang tid på å bruke norske regnskogmilliarder fordi vi ville sikre oss at de forvaltes riktig. Hadde vi brukt pengene raskere, ville Norge hatt større bekymringer nå enn at det står for mange penger på bok. **Av Anne Håskoll-Haugen**

Det sier Adriana Ramos, som leder ISA, en av Brasils viktigste sivilsamfunnsorganisasjoner. Hun har sittet fire år som sivilsamfunnets representant i Amazonasfondets styringskomité.

Bistandsaktuelt har tidligere skrevet om debatten rundt Norges støtte til fondet. Partiene Høyre og Rødt kritiserte regjeringen for å bevilge tre milliarder nye kroner i 2013, til tross for at 1.9 milliarder fortsatt sto ubrukt på konto.

Alle skal med

– Jeg kan godt forstå at det har blitt diskusjon, det er mange penger det er snakk om, sier Adriana Ramos. Hun er i Norge i anledning en internasjonal konferanse om REDD+, FNs program for bevaring av skog.

At pengene flyter sakte er frustrerende, men burde ikke være et alvor-

lig problem, mener hun.

– All erfaring tilsier at det er viktig å bruke god tid på planlegging. Vi måtte sikre åpne prosesser for tildelinger, involvere alle berørte parter og finne frem til gode prosjekter. Det er den viktigste grunnen til at pengene i starten ikke har blitt utbetalt raskere. Det vil spare oss for mange vanskeligheter senere. Slik sett er dette også en styrke, sier Ramos.

Hun forteller at styringskomiteen til Amazonasfondet består av representanter fra næringslivet, urfolk, frivillige organisasjoner, departementer og lokale myndigheter fra Amazonasområdet.

– Sammen har vi valgt ut 37 prosjekter som skal motta støtte.

Brasil bruker pengene

Ramos understreker også at selv om det fortsatt står mye penger på bok, er det ikke helt riktig å si at de ikke

er brukt.

– Jeg vil ikke si at Brasil ikke har klart å bruke pengene, for mye er allerede øremerket til flerårige prosjekter.

Ramos legger også vekt på at pengene vil strømme raskere ut nå som planleggingsfasen er over. Prosjektene er langvarige, det er en del av planen at pengene skal utbetales over mange år. Det betyr at pengene vil stå lenge i banken, sier hun og fortsetter:

– Det er også viktig å få frem at mye penger står i norske banker fordi det var slik samarbeidet med Amazonasfondet ble designet. Hadde Norge

« Så lenge det ikke er pålegg om å gi, lar de fleste være. Det gjør Norges støtte enda viktigere. »

bevilget penger til en multilateral institusjon som for eksempel Verdensbanken, ville midler for flere år blitt overført og registrert som bistand, selv om Verdensbanken hadde brukt lang tid på å gi dem videre til konkrete prosjekter.

Samarbeid, ikke bistand

Ramos er overbevist om at norske penger har vært viktig for å presse brasilianske myndigheter til å opprettholde et fokus på miljø. Selv om mange ser på Brasil som et land som tar klima og miljø alvorlig, er likevel den økonomiske veksten basert på skadelige aktiviteter som gruvedrift og oljevirkingshet, mener hun.

– Investeringene fondet gjør øker kunnskapen om hvordan man skal forvalte skogen riktig. Lokale myndigheter har for eksempel fått opprettet egne enheter som jobber kun

Utviklingsminister? Nei takk!

Av Leiv Lunde

ALLE UTVIKLINGSMINISTRES mål er å gjøre sin egen stilling overflødig. Det har i alle fall vært klart erkjent siden Hilde Frafjord Johnson tok fatt første gang i 1997. Min inngang til stillingen blir litt mer dramatisk, siden jeg i boken «Hva Norge kan være i verden» (skrevet sammen med Henrik Thune) nylig har tatt til orde for å avvike posten allerede i 2013.

Det ble derfor en spesiell samtale med statsministeren høsten 2013 da hun ringte og ba meg ta jobben som utviklingsminister. Hun var ferdig med hele resten av kabalen, og var nok klar for å åpne kampagnen og feire at hele regjeringen var på plass. I stedet ble det en times diskusjon, avbrutt av noen runder hun måtte ta

med nyutnevnt utenriksminister og stabssjef på SMK, før jeg hadde klart å snakke meg ned fra utviklingsminister til super-statssekretær (viseminister) med ansvar for utvikling og globalisering i Utenriksdepartementet.

I samtalen ga jeg først statsministeren en kortversjon av innholdet i nevnte bok. Sentrale utviklingstrekk i verden gjør utviklingsministerposten slik vi kjenner den overflødig. Behovene for en integrert og samordnet utenrikspolitikk blir stadig viktigere. Utenriksministeren bør ha tilgang på hele utviklingsbudsjettet, og kunne styre det i nært samråd med de andre statsrådene.

JEG OVERTALTE stats- og utenriksminister til umiddelbart å opprette

Leiv Lunde er direktør for Fridtjof Nansens Institutt. Han har blant annet vært statssekretær for tidligere utviklingsminister Hilde Frafjord Johnson.

et Utenriksråd for hele regjeringen, ledet av utenriksministeren, med et styrket Statsministerens kontor (SMK) som sekretariat og meg selv som sentral premisslegger for rådets dagsorden. Jeg var godt forberedt etter boken jeg nettopp hadde skrevet, og klarte derfor å kuppe hele det første rådsrådet. Følgende fem saker ble klubbet igjennom:

Min sjef utenriksministeren ba alle statsrådene tenke gjennom hva det betyr at det er økonomisk vekst, næringsutvikling og arbeidsplasser som drar land ut av fattigdommen. Hvordan bør den erkjennelsen påvirke norsk globaliseringspolitikk? Vi opprettet et utvalg ledet av Norfunds sjef Kjell Roland for å saumfare muligheter for økt innsats på

området, bilateralt som multilateralt.

Men hele virkemiddelapparatet må tas i bruk. Finansministeren fikk i oppdrag å gjøre deler av Pensjonsfond Utland om til fond for investering i henholdsvis risikomarkeder i utviklingsland og fornybar energi/lavkarbon teknologiutvikling, uten å senke krav til lønnsomhet og avkastning.

RÅDSMØTET SENDTE SÅ en hilsen til eks-minister Erik Solheim i Paris og sa at Norge nå ville arbeide for betydelige endringer og mer fleksibilitet i nåværende DAC-regime for klassifisering av bistand. Men før finansministeren fikk samlet hendene til applaus presiserte utenriksministeren at minst en prosent av brutto-

Adriana Ramos har sittet fire år i Amazonas-fondets styringskomite. Hun mener det er fornuftig å bruke god tid på å utbetale penger fra fondet.

FOTO: ANNE HÅSKOLL-HAUGEN

med dette. Det er viktig fordi sentrale myndigheter har overført ansvar for forvaltning av skogen til dem.

– Det har blitt stilt spørsmål om hvorfor Brasil, som selv gir bistand til andre land, skal motta så mye penger fra Norge?

– Vi forstår fondet mer som et samarbeid. Pengene viser at Norge ser Brasil som en nøkkelpartner for miljøsamarbeid. Å bevare Brasils skoger er avgjørende for klimaet. Norge har et spesielt stort ansvar fordi dere baserer økonomien deres på forurensende olje. I tillegg har Norge og Brasil et økonomisk samarbeid, som også innebærer oljeutvinning på brasiliansk jord. Når man tjener penger på aktiviteter som forurensning, er det naturlig å bruke noe på å minske skadene. I Brasil har flere organisasjoner ment at pengene Norge investerer i fondet er skitne nettopp fordi de er tjent på olje.

– Høyres stortingsrepresentant Peter S. Gitmark har sagt at den norske regjeringen har sviktet i den aller viktigste oppgaven i klima- og skogsatsningen; at det ikke hjelper at Norge gir store summer om man ikke får med andre land på spleiselaget. Vil du kommentere?

– Så lenge det ikke er pålegg om å gi, lar de fleste være. Det gjør Norges støtte enda viktigere. Nå ser vi også en liten økning i avskogingen; store vei-prosjekter, gruver og jordbruk truer bevaringen. Hvis Brasil ikke hadde mottatt norske penger, ville det bli enda lettere å prioritere kortsiktig økonomisk vekst. I tillegg er den brasilianske banken som skal håndtere pengene fra fondet, de samme som står bak noen av de største vei-prosjektene. Uten fondet, ville de neppe bli tvunget til å ta stilling til miljøkonsekvensene av det de gjør. ■

Hvis jeg var statsråd ...

I denne nye spalten inviterer vi folk i bistandsbransjen til å stake ut kursen for en mulig ny utviklingspolitikk. Tidligere bidrag:

1. Øyvind Eggen, forsker og utviklingsblogger
2. Stein Hansen, konsulent og forfatter
3. Ellen Hofsvang, policyrådgiver i Regnskogfondet

Skriv inn! Maks lengde: 3000 tegn.

nasjonalinntekt fortsatt skal gå til norsk innsats for ansvarlig globaliseringspolitikk.

For å gi innhold til globaliseringspolitikken fikk kunnskapsministeren og nærings- og handelsministeren i fellesskap ansvar for å utvikle norsk politikk for systematisk vekst i norske grenseflater mot vekstland i Asia, Afrika og Latin-Amerika. De nedsatte umiddelbart et hurtigarbeidende utvalg med Nupi-direktør Ulf Sverdrup som sekretær, og med arbeidstitel «kunnskapsdrevet stra-

tegi for økt samarbeid med BRIKS-landene.»

Utenriksministeren avsluttet møtet med å minne stats- og finansministeren om at behovene for midler til helse og utdanning, humanitær bistand og klimatilpasning og reduksjon av utslipp fortsatt ville være store og i noen tilfeller ville øke. Hun varslet reformer i forvaltningen av disse midlene, med mulig økte oppgaver til Norad styrket med ressurser fra miljøforvaltningen. ■

Kommentar Eva Bratholm

Spis mer av fandens fluer

«SEKSBEINTE HUSDYR», heter FN-rapporten om insekter som ernæring. Den er helt entydig i sin konklusjon: Dersom kloden skal kunne fø på de 9 milliarder mennesker vi er ventet å bli i 2050, må industriell oppdrett av insekter bli en del av løsningen.

Rapporten fra Food and Agriculture Organization tar utgangspunkt i Thailand, hvor larver, biller, gresshopper, veps, maur og fluer forlenget er mat på bordet og en betydelig oppdrettsbusiness. Insekter er næringsrike, proteinholdige, vokser fort, tåler mye og formerer seg hurtig.

TRYKKSÅKEN ER RIKT ILLUSTRERT og er ikke noe for sarte sjeler. Det er en grunn til at vi sier «i nøden spiser fanden fluer». Vi er grundig opplært i at insekter er ekle, noen ganger farlige og skal absolutt ikke spises.

Forslaget er da heller ikke at vi fra nå av skal spise «fluen i suppen». Her snakkes det om storstilt oppdrett av insekter i hygieniske omgivelser. En flue kan legge opp til 1000 egg på én uke, så det kan fort bli tonnevis med animalsk protein.

Fluene kan fødes opp på avfall fra matindustrien og menneskelig avføring, så males opp og deretter bli til fiskefor eller mat for husdyr.

«En flue kan legge opp til 1000 egg på uke, så det kan fort bli tonnevis animalsk protein»

Det høres unektelig ut som et litt ekkelt kretsløp, men i naturen er det jo mange slike næringskjeder. Jeg gjødsler solbærbusken min med kugjødselkompost, men jeg tenker ikke på kumøkk når jeg spiser solbær.

I ANDRE DELER AV VERDEN er runden innoventradisjonelle husdyr unødvendig. Insektene spises som de er. Stekt, kokt, i grøt eller i brød. I Nigeria er sjokoladeglaserte bier en vinner. Grillede gresshopper er vanlige mange steder. I en fersk nederlandsk kokebok finnes oppskrifter på både melbille-pizza og gresshoppe-ravioli.

Det største problemet, sier FN-rapporten, er avsky – den avskyen mennesker har i hodene sine mot å spise insekter. På den annen side, hevder rapporten, matvaner og avsky kan fort endres. Rå fisk var ekkelt før, nå er sushi velsmakende og stilig.

Gjør et eksperiment, se ned i fryseboksen med reker neste gang du er i butikken. Ser det lekkert ut? Vi vet at reker er godt, men de ser ut som store insekter.

I Margareth Atwoods roman «Flommens år» som foregår etter at verden er ødelagt av epidemier og naturkatastrofer, leter hovedpersonen desperat etter en proteinkilde. Det eneste som finnes er hvite ormer som lever i dyrekadavre. Hun stålsetter seg, legger ormene på en provisorisk grill og tvinger seg selv til å tenke på dem som «landreker». De går ned.

Vi må kanskje venne oss til det: spise fandens fluer på tørre møkka. ■

Lekkerbiskener laget av insekter til salgs på markedet i Lusaka i Zambia.

FOTO: MARTE LID

Med økonomisk vekst må Tanzania være mer skarpkodde i forhandlinger med internasjonale selskaper, sier Fredrik Lindblom.
Les mer nedenfor til høyre

Økonomi

Tanzania:

Doblet inntektene fra gruveskatt

Tanzania fikk i fjor inn fire ganger mer i skatt fra gruveselskapene i landet enn de mottok i bistand fra Norge. Det er en fordobling i forhold til 2011. **Av Jan Speed**

Mye av dette er et resultat av en iherdig norsk innsats de siste 3-4 årene, sier Olav Lundstøl. Han er landøkonom ved den norske ambassaden i Dar es Salaam.

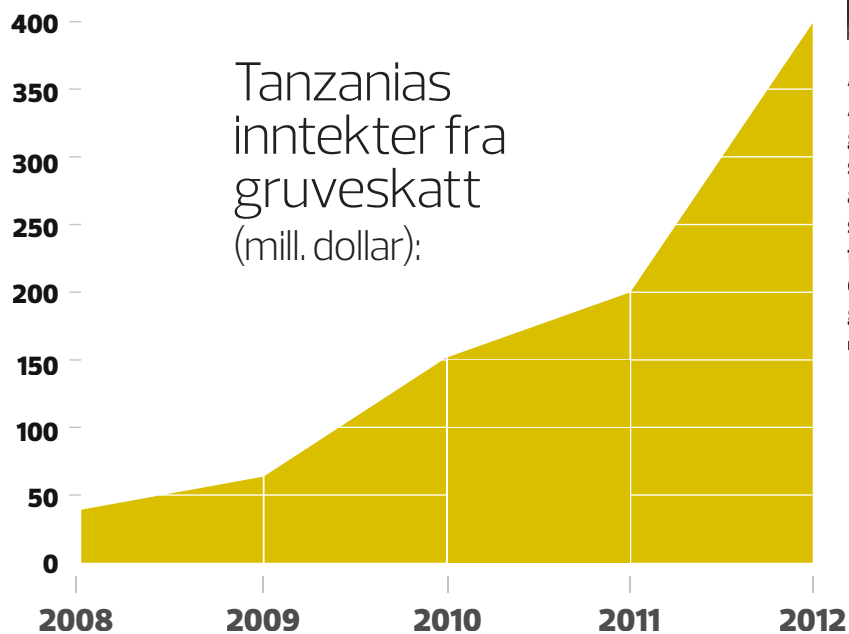
Verdien av Tanzanias gulleksport har økt fra 22 millioner dollar i 1998 til 2,2 milliarder dollar i 2011. Årsaken er at produksjonen er tidoblet samtidig som prisen på gull har økt. I fjor betalte gruveselskapene rundt 400 millioner dollar i skatt til Tanzania.

Det er flere grunner til at landets skatteinntekter fra gruvesektoren har økt så kraftig:

- Gruveselskapenes tidligere tap og investeringer er nå i stor grad skrevet av. Når gullprisen samtidig har holdt seg stabilt høyt kan de nå vise til overskudd, som beskattes.

- Konsulenter (fra 2009/10) og rådgivere fra det norske Skattemyndigheten (fra 2011) har bistått Tanzanias Mineral Audit Agency og Tanzania Revenue Authority med få på plass bedre skatterutiner og skatterevisjoner.

- En ny gruvelov fra 2010, der norske uavhengige konsulenter/rådgivere kom med innspill, har bidratt til en viss skatteskjerpelse og økte inntekter de siste to årene.

AngloGold Ashanti er et av gruveselskapene som har begynt å betale mer i skatt. Bildet er fra Geita-gruven, den største gullgruven i Tanzania.

FOTO: KIRKENS NØDHJELP

Norsk bidrag

– Norge har bidratt til at Tanzanias skattemyndigheter har kunnet ta igjen et stort etterslep av utestående skatterevisjoner. Skattemyndighetene har argumentert for og utstedt en del etterberegninger for skatt. En del fradrag som gruveselskapene har ført er justert ned, og en del av inntektene økt. Det betyr at en del av selskapene har måttet etterbetale skatt, sier Lundstøl.

Noen av selskapene har valgt å anke deler av grunnlaget for dette. Men også dette er viktig og helt naturlig, mener Lundstøl. Han tror det vil kunne etablere nødvendig presedens og økende grad av klarhet for både selskaper og skattemyndigheter som

kan bidra til en mer effektiv praksis fremover.

Den største investoren og eieren av de største gullgruvene i Tanzania er det kanadiske selskapet Barrick Gold. Selskapet eier fire av de seks største gruvene. AngloGold Ashanti med ghanesisk og sørafrikansk eierskap driver Geita-gruven, som produserer mest. Australiske Resolute Mining eier Golden Pride-gruven, den sjette store gruven i landet.

Store utsikter

Med et statsbudsjett på om lag 10 milliarder dollar er betydningen av gruveskatten foreløpig ikke så stor. Men i årene fremover forventer Tanzania

Books like Dead Aid has given rich country governments an excuse to curtail aid

Bill Gates, milliardær og filantrop.

milliardinvesteringer i nye gruver og utvidelser av eksisterende gruver. Lundstøl tror at dette vil bety at skatteinntektene fra gruvesektoren på sikt vil mangedobles.

– Omfanget av denne skatten er også viktig fordi det bidrar til å minske landets avhengighet av både norsk og internasjonal bistand, sier Lundstøl.

«Denne skatten bidrar til å minske landets avhengighet av både norsk og internasjonal bistand»

Andelen av statsbudsjettet som finansieres av bistand fra utenlandske givere er redusert med 50 prosent de siste fem årene i Tanzania.

– Ser vi litt fremover er det avgjørende at Tanzania er i stand til å skattlegge inntektene fra de betydelige gassfeltene utenfor kysten når de begynner å produsere. Mulighetene er der med relativt gode avtaler og et brukbart skatteregime, sammenlignet med andre land, sier Lundstøl.

Det norske skattesamarbeidet med Tanzania kommer til å fortsette og vil sannsynlig bli utvidet. Det vil da blant annet satses på petroleumssektoren, på å arbeide for større åpenhet samt på sivilsamfunnet og medias rolle. ■

ENERGI

Satser på vannkraftverk i Uganda

Den norske regjeringen har forpliktet seg til å betale 140 millioner kroner til å fremme private investeringer i små vannkraftverk i Uganda. Programmet The Global Energy Transfer Feed in Tariffs (GET FIT) skal finansiere prosjekter som skal produsere mellom 1 og 20 megawatt elektrisitet. Programmet er et pilotprosjekt, men vil bli implementert også i andre land som har lignende elektrisitetsproblemer som Uganda.

Ndeonika Mwaikambo (t.v) og Said Kalunde er begge tilknyttet riksadvokatens kontor i Tanzania. De to var blant juristene som fikk trening i å forhandle av advokatfirmaet DLA Piper tidligere i år.

FOTO: DLA PIPER

Rustes til harde forhandlinger

Kobberselskapet i det fiktive afrikanske landet Malundi forhandler med et USA-basert gruveselskap. Rollespill bidrar til å lære Tanzanias ledende statlige jurister å forhandle store investeringsavtaler. **Av Jan Speed**

Fredrik Lindblom partner i DLA Piper Norway.

«Mange av juristene som skal forsvare Tanzanias interesser har ikke ferdighetene som må til»

DE BLIR VEILEDET av eksperter fra verdens største advokatkontor. Blant dem er også en nordmann.

– Tanzania orienterer seg bort fra bistand, mot handel. Med nye gassfunn og økonomisk vekst må de være mye mer skarpskodd enn tidligere i forhandlinger med internasjonale selskaper, sier Fredrik Lindblom, partner i DLA Piper Norway.

I april var han sammen med 15 andre DLA Piper-ansatte fra hele verden i Tanzania for å styrke kompetansen til 35 jurister fra riksadvokatens kontor og flere andre ministerier og etater i Tanzania.

Det internasjonale advokatfirmaet gjør dette som et samfunnsansvarsprosjekt i regi av sitt non-profit-selskap New Perimeter og i samarbeid med FNs utviklingsfond (UNDP).

Lindblom har tidligere erfaring fra Den nordiske investeringsbank, og han har vært foreleser for jusstudenter i Etiopia og Tanzania ved siden av advokatvirksomheten. Han har utviklet, planlagt og ledet dette opplæringsprogrammet fra start.

– Jeg fikk en følelse når vi forhandlet med eller gjorde finanstransaksjoner med folk i framvoksende økonomier at de ofte manglet fundamentale ferdigheter og kunnskaper om moderne finanstransaksjoner, sier Lindblom. Han påpeker at jusstudiet i en del utviklingsland ikke gir noe godt fundament for å kunne forhandle kompliserte avtaler.

– Mange av juristene som skal forsvare Tanzanias interesser har ikke ferdighetene som må til. Samtidig mangler institusjonene helt basale systemer for kontraktoppfølging el-

ler for å ivareta læring, sier Lindblom.

Samtidig ser han blant egne forretningsklienter en «voldsom interesse for Afrika. De ser at markeder i Europa feiler og at det er vekstpotensial i Afrika». Den samme interessen merker han som nestleder i styret for Norwegian African Business Association.

– Tanzania står dermed i en stadig sterkere forhandlingsposisjon, mener Lindblom. Dette må de lære å utnytte.

Kapasitetsbyggingsprosjektet i Tanzania bygger på den samme videopplæringen som senioradvokater i DLA Piper får. Ved å delta i en simulert forhandlings situasjon fikk de afrikanske juristene en realistisk innføring i både forhandlinger og regulering av investeringskontrakter. Det dreier som om teknikk, verktøy og en forståelse av forventninger og ulike kulturer.

– Slik erfaring er avgjørende for den situasjonen Tanzania står opp i nå, sier Lindblom.

Med store gassfunn utenfor kysten står Tanzania overfor mange store infrastruktur og utbyggingsprosjekter.

Mens norske etater som Skattedirektoratet, Statistisk sentralbyrå og Riksrevisjonen gir råd og veiledning til kollegaer i flere afrikanske land, mener DLA Piper at de kan gi en innsikt i privat næringsliv som offentlige etater ikke makter.

– Vi prøver å gi innsikt i hvordan privat næringsliv tenker. Det krever trening å kunne være en fullverdig deltager i moderne markeder. Kurset har forhåpentligvis bygget tanzanianernes selvtillit når de skal forhandle med nye store selskaper, sier Fredrik Lindblom. ■

Meninger

Debatt:

To helsetanker i hodet

NORSKE utviklingsmyndigheter må jobbe for en mer helhetlig tilnærming til helse i de nye utviklingsmålene. Bekjempelse av ikke-smittsomme sykdommer må inkluderes sammen med fortsatt innsats mot de eksisterende målene.

God helse spiller en helt avgjørende rolle for utvikling, og tre av åtte tusenårsmaal er direkte rettet mot helse; reduksjon av barnedødelighet, bedret mødre helse og arbeid mot smittsomme infeksjonssykdommer. En koordinert internasjonal innsats har ført til betydelig fremgang på disse målområdene siden årtusensskiftet.

Et hovedankepunkt mot det globale helsearbeidet er imidlertid at tilnærmingen har blitt for smalt rettet mot et fåtall tilstander. Dette har medført en spesialisering av helsesystemene i mange land som gjør dem dårlig egnet til å håndtere den epidemiske fremveksten av ikke-smittsomme sykdommer som hjerte- og karsykdommer, kreft, kroniske luftveissykdommer og diabetes. Disse sykdommene har andre årsaksfaktorer og behandlingsbehov enn infeksjonssykdommer, og kan i stor grad forebygges gjennom tiltak rettet mot tobakk, skadelig alkohol-

konsum, fysisk inaktivitet og usunt kosthold.

IKKE-SMITTSOMME SYKDOMMER er i dag årsak til 63 prosent av verdens dødsfall. 80 prosent av disse inntrer i lav- og middelinntektsland, slik at sykdommene er den ledende dødsårsaken også her. Og det sørlige Afrika har den raskeste veksten. Faktisk kommer nå mer enn to tredeler av den globale sykdomsbyrden fra sykdommer som *ikke* er inkludert i de nåværende tusenårsmålene.

Utfordringene knyttet til ikke-smittsomme sykdommer er bredt

Faktisk kommer nå mer enn to tredeler av den globale sykdomsbyrden fra sykdommer som ikke er inkludert i de nåværende tusenårsmålene»

anerkjent som et av de aller viktigste hindrene for menneskelig utvikling i årene fremover. Dette ble understreket i FNs gjennomgang av tusenårsmålene i 2010, og gjentatt blant annet i sluttokumentet fra RIO+20-møtet om bærekraftig utvikling. Dette må norske bistandsaktører forholde seg til fremover.

DET FØLGER helt klart av Paris-erklæringen om bistandseffektivitet at givere forplikter seg til å harmonisere sine strategier med mottakerlandenes behov og ønsker, ikke med globale agendaer. Dette innebærer at Norge foruten å jobbe for at disse sykdommene blir inkludert i nye globale utviklingsmål, allerede nå må inkludere bekjempelse av ikke-smittsomme

Kronikk:

Stans fiskerianet!

Av Harald Sakarias Hansen

SAMTIDIG SOM VI nyter sommeren med fiskestanga på svabergene står fattige kystfiskere i fare for å miste tilgangen til levebrødet sitt.

Verdens hav er i krise grunnet overfiske, klimaendringer, habitatødeleggelse og forurensning. Norge, også kalt verdens fremste sjømatnasjon, ønsker hederlig nok å bidra til forsvarlig forvaltning og økt matsikkerhet. Jeg frykter at vi bidrar til det motsatte, og det er ikke bare lakseindustrien sin skyld.

I oktober i fjor omtalte FNs spesialrapportør for retten til mat, *ocean grabbing* som en av de største truslene mot global matsikkerhet, og framhevet det som en like alvorlig utfordring som landran. Omtrent samtidig støttet Norge Verdensbankprogrammet Global Partnership for Oceans (GPO) med to millioner dollar. Det skjedde med gode intensjoner, dog særdeles bevisstløst.

Global Partnership for Oceans er for det første et overflødig program, fordi andre organer eksisterer for å takle havens utfordringer. For det andre er GPO en del av en internasjonal bølge for en eiendomsretts- og markedsbasert forvaltning av verdens hav under slagordet «eierskap fostrer ansvarlighet». I praksis gjennomføres eiendomsbasert forvaltning gjennom overførbare kvoter, som i realiteten er en privatisering av ressursene.

I et fritt marked blir kvotene så dyre at ingen vanlige fiskere har råd til å fiske, og store selskaper får kontroll over størsteparten av ressursene. Hvis hensikten kun er å ivareta biologiske ressurser kan slike syste-

mer fungere i enkle økosystemer med få arter, men overført til kompliserte tropiske økosystemer er det vanskelig gjennomførbart.

DE SOSIALE KOSTNADENE er derimot svært høye. Prisene på kvotene tvinger lokale kystfiskere ut av levebrødet sitt, og hindrer rekruttering av unge fiskere. Overskuddet fra lokale naturressurser går dermed til investorer, ofte internasjonale, i stedet for lokalsamfunn.

Vi har sett flere eksempler på at gode intensjoner ved innføringen av forvaltningsregimer har hatt negative resultater, også fra norsk side. Et eksempel er da norske eksperter var med på å bygge opp et forvaltningsregime i Sør-Afrika på 1990-tallet som privatiserte fisken. Kvotesystemet som ble etablert holdt de fattige svarte kystfiskerne utenfor, som måtte fiske ulovlig, og ofte, med livet som innsats.

Norge framhever ofte forvaltningsregimet i Namibia som en solskinnshistorie. Når det gjelder den biologiske forvaltningen er dette riktig, men går vi namibisk fiskeri nærmere etter i sømmene ser vi at store deler av Namibias fiskeri i dag er på utenlandske hender. Dette burde være stikk i strid med norske prinsipper om at fisken skal tilhøre fellesskapet, og utviklingsminister Heikki Holmås' mantra om rettferdig fordeling.

Det er ikke bare i utviklingsland lokalsamfunn taper for kapital. Etter at Danmark innførte overførbare kvoter førte det til kroken på døren for store deler av danske kystsamfunn.

Harald Sakarias Hansen, fiskeripolitisk ansvarlig i Spire

FOTO: SPIRE

«Vi har sett flere eksempler på at gode intensjoner ved innføringen av forvaltningsregimer har hatt negative resultater, også fra norsk side»

På Island resulterte kvotesystemet i massiv låntaking og finansiell spekulasjon, noe som ble en utløsende faktor i finanskrisen.

I Norge har Stortinget gang på gang slått fast at den ville fisken tilhører fellesskapet. Samtidig ser vi en konsentrasjon av ressurskontrollen på Aker Brygge, og et Nord-Norge som taper for Kjell Inge Røkke.

På hjemmebane er den rød-grønne regjeringen i det minste tydelig og arbeider for leveringsplikt, og for fellesskapets interesser. I august skal Regjeringen møte norske fiskebåtreder i høyesterett i kampen om eierskapet til vår villfisk. I september frykter jeg regjeringen vil gjøre det motsatte på globalt plan ved å støtte opp om lanseringen av Global Partnership for Oceans.

PROBLEMET MED OVERFISKE er ikke at ingen eier fisk. Problemet er at det fiskes for mye, og ukontrollert. Under enkelte forutsetninger kan til og med begrunnelsen om at eierskap skal fostre ansvarlighet være feil. Investorer har ofte kortsiktige mål for profitt, og når målet kun er å maksimere profitten, kan det friste til overfiske og i verste fall utradering av bestanden.

Skal vi sikre en god forvaltning må lokalbefolkningen med på banen, og delta i beslutningsprosessen, såkalt co-management. Slik sikres ansvarsfølelse, og forståelse for betydningen av de biologiske ressursene på lengre sikt.

Det er mange grunner til å sikre småskala kystfiskeri i kystnære områder. Ikke bare er det mer miljøvennlig, men sikrer også arbeidsplasser og

→ Følg debattene på nett: www.bistandsaktuelt.no

nett ORGANISASJONER

Organisasjonene er ikke lenger hva de var!

Thore Hem skriver om mindre frivillighet og mer profesjonalisering i norske bistandsorganisasjoner.

sykdommer i sine prioriterte innsatsområder.

Også etablerte norske bistandsaktører innen helsefeltet må være oppmerksomme på begrensningene ikke-smittsomme sykdommer legger på global helse og inkludere dette i sine strategier. Det viktigste er ikke hva man blir syk av, men at man får nødvendig helsehjelp når det er behov for det. ■

Den norske NCD-alliansen ved: Anne Lise Ryel, Generalsekretær i Kreftforeningen
Bjørnar Allgot, Generalsekretær i Diabetesforbundet
Lisbet Rugtvedt, Generalsekretær i Nasjonalforeningen for folkehelsen
Frode Jahren, Generalsekretær i LHL

FOTO: ANNKRISTIN ENGBAKKEN

Norge bør bidra til å styrke lokale fiskeres tilgang på ressursene i havet, skriver Harald Sakarias Hansen. Bildet viser fiskere fra Øst-Timor.

FOTO: GUNNAR ZACHRISEN

matsikkerhet. For lokal utvikling og matsikkerhet er det, som det kommer fram i Stortingsmelding 25 (2012–2013) Dele for å skape, avgjørende å sørge for fordeling av naturressurser.

Derfor er ikke behovet for investeringer i fiskerisektoren presserende – ressurstilgang er nøkkelen til utvikling. Underlig nok er en stor del av hensikten med GPO å tilrettelegge for investeringer, uten å redegjøre for hvilke behov disse investeringene skal fylle.

I stedet for å tilrettelegge for stor kapital i fiskeri, er kapasitetsbygging og bidrag til organisering av fiskere, noe av det viktigste Norge bør bidra med. Sammenliknet med bønder og industriarbeidere har kystfiskere har tradisjonelt vært dårlig organisert. Det reflekteres nå i internasjonale prosesser, hvor kystfiskere får

lite gjennomslag, samtidig som rike fiskerbåtredere sitter med stor makt.

NORGE BØR OGSÅ dele erfaringene som har styrket kystsamfunn langs norskekysten, som råfiskloven, deltakerloven og leveringsplikt. Dette er virkemidler som bidrar til lokal verdiskapning og arbeidsplasser, men trues av liberale krefter og internasjonalt handelsregelverk.

Vi trenger en regjering som er tydelig på vår rolle som global sjømatnasjon. I sommer står ikke bare den viktige kampen om Cernaq og Copeinca, men også om noe så prinsipielt som hvem som skal høste godene av våre felles ressurser. Jeg håper regjeringen tar et tydelig oppgjør med en eierskapsbasert forvaltningsmodell, også på globalt plan. ■

nett UTVIKLINGSPOLITIKK

Bedre global fordeling

Eva Kristin Hansen, bistandspolitisk talskvinne og stortingsrepresentant for Ap, skriver om behovet for en ny bistandspolitikk som vektlegger rettferdig fordeling.

nett LIBANON

Urolige tider for Libanon

Martin Samuelson, for tiden bosatt i Beirut, skriver om hvordan borgerkrigen i Syria preger hverdagen i Libanon.

Debatt:

Frivillig arbeid i utlandet er kulturutveksling – ikke bistand

DENNE VÅREN har det pågått en viktig debatt rundt frivillig arbeid. Både Anne Håskoll-Haugen, sosialantropolog og journalist i Bistandsaktuelt, samt Ragnhild Wik Solberg og Tora Toreng, ungdomsdelegater for Røde Kors Ungdom har satt fingeren på relevante problemstillinger tilknyttet frivillig arbeid i utlandet. Spørsmål om hvorvidt frivillig arbeid bidrar til en bedre verden eller om det gjør mer skade enn nytte har blitt belyst. Det har også blitt nevnt at frivillig arbeid okkuperer lokale arbeidsplasser.

ATLANTIS UTVEKSLING er en non-profit-organisasjon som tilbyr frivillig arbeid i utlandet, og den norske aktøren med lengst erfaring. Vi definerer ikke frivillig arbeid som bistand, men som kulturutveksling. Formålet med et utenlandsopphold gjennom Atlantis er å fremme respekt og forståelse for andre kulturer. Gjennom våre programmer får nordmenn en unik mulighet til å oppleve og ta del i en fremmed kultur – blant annet ved å bo i en vertsfamilie og jobbe på et lokalt prosjekt.

Denne muligheten skal ikke være forbeholdt en liten del av Norges befolkning. Også de som ikke rekrut-

teres som medlem av bistandsorganisasjoner får oppleve en kultur på innsiden takket være Atlantis.

NORDMENNENS OPPFATTELSE av verden er i stor grad formet og skapt av ulike nyhetskanaler. Informasjonen vi blir servert er tilpasset og moderert. Det er mye vi ikke vet om verden. Ved å jobbe som frivillig kommer man på innsiden av en kultur, og man får muligheten til å skape et eget bilde av det landet man bor i. De aller fleste som har reist ut med Atlantis uttaler at de har fått et nytt perspektiv på verden. Etter å ha vært på kulturutveksling med Atlantis har flere uttalt at de ønsker å jobbe for en litt bedre verden.

VI KAN SI med god samvittighet at frivillig arbeid ikke tar arbeidsplasser fra lokalbefolkningen. Snarere tvert i mot bidrar systemet til en positiv sysselsetting i lokalsamfunnene. De frivillige betaler lokale vertsfamilier for kost og losji, og mange familier har dette som en viktig inntekt. Også lokale organisasjoner, språkskoler, koordinatorene, og andre aktører får ta del i den avgiften våre frivillige betaler. Pengene går således direkte til lokalsamfunnet. ■

Henrik Ødegaard Lindblom, programkonsulent i Atlantis Utveksling

« Vi definerer ikke frivillig arbeid som bistand, men som kulturutveksling »

Gados verden

Tanzanianeren Godfrey Mwampembwa, bedre kjent som Gado, er en av Afrikas mest profilerte karikaturtegnere. Han tegner blant annet for den uavhengige kenyanske avisen Daily Nation.

Obama på snarvisitt hos Tanzanias president Kikwete.

32 **Bakerst**

Serverer svin under dekknavn

Av **Kizito Makoye**

SVINEKJØTT GÅR SOM varmt hvetebrød i Dar es Salaam, til tross for at det blir servert i «hemmelige» restauranter. Muslimer skal ikke spise svin. Svinekjøttet serveres derfor godt krydret med hemmelighold i Tanzania, der islam er den dominerende religionen.

Til tross for diskresjonen strømmer tusenvis av kunder til restaurantene som serverer svinekjøtt, best kjent som Kiti Moto («hett sete»). Blant de mest populære rettene er Kachumberi: stekte svinekjøttbiter blandet med frityrstekte bananer, hakket chili og en lokal salat.

Kundene har gitt de forskjellige kodenavn, som for eksempel Mdudu, som betyr insekt, eller Mbuza Katoliki, som betyr katolsk geit. De kryptiske navnene skal kamuflere at det

Sett fra SØR

Kizito Makoye er journalist, bosatt i Dar es Salaam, Tanzania

egentlig er svinekjøtt de sikler etter, samt for å forenkle kommunikasjonen seg imellom.

Jeg kjenner ikke opphavet til navnet Kiti Moto, men kanskje det kommer av måten maten blir servert på – het og rett fra kjøkkenet.

Jeg hadde gleden av å besøke kneipen B' Bar Kiti Moto sammen med min kone i forrige uke. For det første var måltidet sterkt og godt, og jeg liker godt krydret mat. I tillegg la jeg merke til at restauranten behandlet sine gjester med den største diskresjon.

Det var ikke menyer på bordet, gjestene måtte selv gå til kjøkkenet for å bestille. Deretter blir måltidet laget og servert i løpet av noen få minutter.

Kneipen ligger i en travel forstad til Sinza. Den er ofte så full av gjester at det er vanskelig å finne en ledig stol.

Det viser hvor populær Kiti Moto er.

Besøket i kneipen fikk meg også til å tenke på en voldelig episode i 1993, da radikale muslimer gikk amok og raserste svineslakterier i Dar, fordi slakteriene var en fornærmelse mot deres tro.

Daværende president Ali Hassan Mwinyi, som selv var muslim, brukte

sin klokskap til å få slutt på uroen. Han gikk ut med en offisiell erklæring om at folk, uavhengig av religiøs tilknytning, fikk lov til å spise all mat som de mente var passende, selv om det var svinekjøtt.

Mens vi forventningsfulle venter på våre porsjoner, flakker nye gjester omkring og venter på tur til å bli servert

Ny dirigent i Spire

Mari Gjengedal mener hun er født engasjert, musikalsk og gammeldags. Fritid synes hun ikke noe særlig om, men hun skulle gjerne hatt mer tid til å strikke. Og til å skrive en sang om landbruk. **Av Anne Håskoll-Haugen**

NÅR DEN NYVALGTE lederen i Spire, Utviklingsfondets ungdomsorganisasjon, ikke studerer samfunnsgeografi, jobber hun i Norsk landbrukssamvirke. På twitter beskriver hun seg selv som sosialist, idealist, meningsstyrer og landbruks-fan.

Det lille hun har av fritid bruker hun til å spille cello, gitar, piano og blokkfløyte. Det kan komme godt med når hun skal dirigere 400 medlemmer av Spire. Oppgaven er også formidabel, å jobbe for en «rettferdig og bærekraftig fordeling av verdens ressurser».

– Jeg kommer ikke fra et hjem med de store politiske diskusjonene rundt bordet. Men jeg er oppdratt i å ta vare på ting. Miljøengasjementet begynte der, forteller 24-åringen.

Allerede da Gjengedal var 12 år forsøkte hun å melde seg inn i Sosialistisk Ungdom.

– Men jeg var visst for ung. Jeg begynte i stedet som dirigent for et tenning-kor. Det endte med at jeg ble valgt inn i kommunestyret da jeg var 18 år.

I kommunestyret lærte hun hvor vanskelig politikk kan være.

– Men politikere er altfor tålmodige. Sånn sett er det lettere å være aktivist. Vi kan si det vi mener, bruke argumenter basert på forskning, uten å måtte ta hensyn til et politisk program. Det er noe befriende ærlig i det.

Liksom-bonde i byen

Det er først og fremst sammenhengen mellom miljø, utvikling og fattigdom Gjengedal engasjerer seg i.

– Du som er landbruks-fan, du har kanskje vokst opp på gård?

– Hehe, nei... jeg har faktisk ikke det. Interessen for landbruk fikk jeg først da jeg flyttet til Oslo. Jeg skjønner ikke hvorfor ikke flere er opptatt av det. Bærekraftig landbruk er utrolig viktig. Man kan ikke spise penger, det har folk glemt.

– Du sier du er idealist?

– Idealist er et ord med ufortjent dårlig rykte. Jeg er idealist fordi jeg tror det er mulig å endre kurs. Samtidig er jeg veldig bekymret. Du vet, når man vanker på seminarer om miljø, er det lett å tenke at verden går ad undas.

Ikke søt

Men ordet *aktivist* er hun ikke så glad i.

– Da tenker jeg på noen som står og skriker i gatene. Det kan være viktig, men bare i kombinasjon med kampanjer og politisk arbeid. Ungdom er mer enn ungdom. Vi kan noe vi også. Å kalle oss aktivister er å undervurdere oss. Femti prosent av verdens befolkning er ungdom, det er viktig å ta oss med i beslutningene. Ikke bare smile og si vi er søte som er så engasjerte. Vi vil jo ikke være søte!

HVEM?

■ Mari Gjengedal (24)

■ Nyvalgt leder av Spire, en ungdomsorganisasjon med fire lokallag og rundt 300 medlemmer. Ble til da Utviklingsfondet fikk Operasjon Dagsverk i 2003

■ Sosialist, idealist, landbruks-fan og meningsstyrer

■ Spiller cello, gitar, piano og blokkfløyte.

Helter, skurker og lørdagsgodt

I en kronikk i Dagbladet i mai kjeftet hun på statsministeren for ikke å spare noe lørdagsgodt til fremtidens generasjoner. Derfor vil Spire ha et «fremtidsombud» som kan tale de ufødte generasjoners sak. Men den som får gjennomgå mest på twitter-kontoen hennes er likevel Frp-leder Siv Jensen.

– Spire er en politisk nøytral organisasjon, men det er ikke jeg. Jeg er medlem i SV.

– Finnes det noen helter, eller er alle politikere skurker for deg?

– Jeg er mest imponert over alle byråkratene som har tålmodighet til å sitte gjennom internasjonale klimaforhandlinger. Dette er en øvelse i frustrasjonsundertrykking uten like.

Den alvorlige generasjonen

Generasjonen som er født mellom 1985 og 1995 er blitt kalt «den alvorlige generasjonen». Denne generasjonen har forholdt seg til miljøkriser, finanskriser, bobler som sprekker. Folk fra den alvorlige generasjonen vil bli fort voksne, tar ansvar og er mindre

«Idealist er et ord med ufortjent dårlig rykte»

«Hemmelige» restauranter med svinekjøtt på menyen er populære i Dar es Salaam. En av de mest populære rettene er stekt svin med frityrstekte bananer.

FOTO: KIZITO MAKOYE

et måltid rikt på smak og kalorier.

Kiti Moto's fristelser har også trukket til seg en mengde kråker, som flakser omkring. De er svært smarte fugler. Oppfører seg faktisk som politikere: Dersom du ikke passer på, blir tallerkenen din tom. Jeg måtte be en servitør passe bordet vårt mens vi

vasket hendene.

Mens vi gode og mette venter på regningen, bekrefter kjøkkensjefen overfor meg at dette er en blomstrende forretning. På en travel dag kan de selge opp til 200 kilo svinekjøtt, til en kilopris på 8000 tanzanianske skilling, eller rundt 35 kroner. ■

Portrett

Mari Gjengedal, nyvalgt leder av Spire, brenner for bærekraftig landbruk og rettferdig fordeling.

FOTO: JERAMIE GINIAUX-KATZ

egoistiske enn «generasjon meg».

– Tilhører du den alvorlige generasjonen?

– Jeg gjør nok det. Men jeg kan bare ikke fatte at folk som har all kunnskap og overskudd til å engasjere seg, ikke gjør det. Vi kan ikke sitte her og stirre på navlene våre. Det blir mange baller i luften med jobb, masterstudier og Spire, men jeg er avhengig av å ha mye å gjøre.

Til tross for at Gjengedal går hardt ut på twitter, påstår hun at hun er ganske konfliktsky. Hun sy-

nes uansett ikke det er på twitter den viktigste kampen foregår. Det er tradisjonelle informasjonskampanjer og møter som gjelder.

– Aller helst vil jeg sitte i en sofa og strikke. Jeg er en gammel sjel i en ung kropp, ler 24-åringen.

En annen ting hun kunne ønske hun hadde mer tid til, er å skrive sanger.

– Sanger om miljø og landbruk da?

– Jeg har skrevet mange sanger, men ingen om miljø. Det burde jeg gjøre!

– Kan jeg si en ting til? Jeg synes alle burde kjøpe mer økologisk mat. ■

Hva i all verden?

Av Ba-Musa Ceessay

- 1 Hvem er dette?
- 2 Hva er Operasjon dagsverk?
- 3 Hvilke er Kameruns to offisielle språk?
- 4 Hvor var den tredje og siste boksekampen mellom Joe Frazier og Muhammad Ali i 1975?
- 5 Hvem er eldst, presidenten i Israel Shimon Peres eller presidenten i Zimbabwe Robert Mugabe?
- 6 Hvilket år ble Organisasjonen for afrikansk enhet dannet?

- 7 I hvilket land ligger det krigsherjede området Darfur?
- 8 Hva er Mahatma Gandhi kjent for?
- 9 I hvilket land var Augusto Pinochet diktator?
- 10 Hvem vant Nobels fredspris i 2006?
- 11 Hva heter hovedstaden i Mongolia?
- 12 Hva het den berømte australske krokodillejegeren og tv-journalisten som ble drept av en rokke?
- 13 Er Jamaica større enn Gambia?

- 14 Hvor mange land er med i OECD, Organisasjonen for økonomisk samarbeid og utvikling?
- 15 Hvilket år ble Jacob Zuma president i Sør-Afrika?
- 16 Hva er det vanlige «kjæle-navnet» på Nelson Mandela i Sør-Afrika (på språket xhosa)?
- 17 I hvilket land ligger den store flyktningleiren Dadaab?
- 18 Hva heter den nyvalgte styrelederen i Caritas Norge?
- 19 Fra hvilket land kommer den nye paven Frans den første?
- 20 Hva het verdens første kvinnelige statsminister?

Ekspertnotter

- 1 Hva er KOLS forkortelse for?
- 2 H7N9 er en sykdom. Hvilken?
- 3 Hva er bonitet?

1: Det moderne Tyrkias grunnlegger Mustafa Kemal Atatürk. 2: Norges største solidaritetsaksjon for ungdom. 3: Fransk og engelsk. 4: Manila, Filippinene. 5: Israels president Shimon Peres. 6: 1963. 7: Sudan. 8: A ha kjempet for fred gjennom ikke-voldelige demonstrasjoner. 9: Chile. 10: Muhammad Yunus. 11: Ulan Bator. 12: Steve Irwin. 13: Nei. 14: 34. 15: 2009. 16: Madiba. 17: Kenya. 18: Terje Osmundsen. 19: Argentina. 20: Sirmavo Ban-daralike. Svar Ekspertnotter: 1: Kronisk Obstruktiv Lungesykdom. 2: Fugleinfluensa. 3: Brukes i skogbruk som et uttrykk for markas evne til å produsere tømmer/treverk.

34 Bakerst

Bokanmeldelse

Når fotball gir kvinner håp ...

Av Bjørn Johannessen

FORFATTEREN og journalisten Anders Sømme Hammer har markert seg som en kritisk røst mot det norske militære engasjementet i Afghanistan. Hans stemme får vekt ved at han siden 2007 har bodd i Kabul. Hammers anliggende er denne gang kvinnesituasjonen i det herjede landet.

Sterke beretninger er de senere årene fremlagt om den vold, fornedrelse og undertrykkelse som afghanske jenter og kvinner opplever. Hammer oppdaterer bildet, gjennom kontakt og samvær med afghanske kvinnelige fotballspillere. Ved dyktige journalistiske grep gir han leserne kunnskap om Afghanistan, samtidig som vi får respekt for, og blir glad i, et tjuetalls fotballjenter. De blir frontet av bokens hovedperson Khalida. En viljesterk og talentfull kvinne, som markerer seg på banen og som leder av det afghanske fotballforbundets kvinnekommité.

Historien er i korthet; en del jenter i Kabul får sans for fotball. De danner et lag, og pågangsmot og iver kompenseres for ujevne kvalifikasjoner på banen. Men selv de mest ivrige

sliter når deres trening skjemmes av mannlig trakassering, samtidig som familier ofte utsettes for trusler fordi de tillater jenter å spille fotball. Her til kommer at jenters kleskode ikke er tilpasset fotballsparking, og det er ikke uproblematisk å trene på ISAFs område hvor voldelige anslag utenfra jevnlig finner sted og hvor tett helikoptertrafikk avbryter treningen. Men jentene lar seg ikke stoppe, og de inviteres til internasjonale turneringer.

Etter at afghanske guttelag et par ganger deltok i Norway Cup, fikk jentelaget signaler fra den norske ambassaden i Kabul om at det i 2010 ville være deres tur. Stor var derfor forbauselsen da et guttelag fra «den norske» Faryab-provinsen for andre år på rad ble fløyet til slettene på Ekeberg – med Forsvarsdepartementet som regissør.

Etter påtrykk fra jentelaget ble det i 2011 deres tur, og Hammer tar leserne med på en spennende reise – uten militær transport. Mange av jentene sliter med argumenter for og imot avhopping under oppholdet i Norge. Mange motsto fristelsen, men fire jenter ble ikke med tilbake til Kabul, i tillegg til Khalida som etter

Anders Sømme Hammer: «Heia Kabul!» Aschehoug, 2013.

«En bok om viktigheten av nærhet til folk man sympatiserer med og vil bistå»

hvert får opphold i Danmark.

Iblant er det uklart om det er Hammer eller jentene som fører ordet, men uansett blir mange etiske og kulturelle dilemmaer brettet ut. Forfatteren kommer tett på sine venner som er åpne om sine drømmer og for-

håpninger for Afghanistan og seg selv. Jentene rives mellom ulike lojaliteter – overfor fedre, skolegang, hjemlandet, storfamilien, kjærester og fotballen. Rammebetingelsene er dystre nok; utrygghet, kidnappinger, fysisk og psykisk vold, selvmordsbomber, tvangsekteskap og æresdrap mv. Vel er det siden 2002 bygget skoler for jenter og mange kvinner er kommet i arbeid, men Hammer er krass; Afghanistan «ser ut til å gå fullstendig i oppløsning tidligere enn de fleste hadde trodd var mulig».

Man imponeres av kvinnesituasjonen og mobilisering, og det er vanskelig å fordømme dem som inntil videre finner det nødvendig å føre engasjementet for Afghanistan utenfra. «Heia Kabul» er ikke minst en bok om viktigheten av nærhet til folk man sympatiserer med og vil bistå. I så måte har den noe å lære også diplomater og bistandsarbeidere. ■

Bjørn Johannessen ledet ambassaden i Kabul i 2002-04. På privat basis organiserte han i 2003 «Kabul United», det første afghanske laget som deltok i Norway Cup.

Møter mellom mennesker

Tidligere professor ved Misjonshøgskolen Øyvind Dahl har ferdigstilt 2. opplag av sin kjente bok «Møter mellom mennesker», en innføring i interkulturell kommunikasjon.

Boken gir innblikk i viktige begreper, kommunikasjonsteorier, analysemetoder og etiske utfordringer. Målgruppa er studenter ved høyskoler og universiteter og folk som møter interkulturelle arbeidssituasjoner i Norge og i utlandet.

Ifølge forfatteren belyser boka

temaer som møtet med fremmede språk, bruk av tolk, uvant kroppsspråk, ulik forståelse av tid, flytting, bruk av makt og hvordan man kan håndtere kulturelle konflikter.

Forfatteren er vokst opp på Madagaskar og har reist og arbeidet i flere verdensdeler. Som professor ved Misjonshøgskolen i Stavanger tok han initiativ til å opprette Senter for interkulturell kommunikasjon og et nordisk nettverk på samme temaområde.

Gjør som 2375 andre:

Følg oss og «lik» oss på facebook

BISTANDSAKTUELT

Sjekk ledige stillinger på **global.no**

global

UNIVERSITETET I BERGEN
Institutt for sammenliknende politikk

Menneskerettighetsobservasjon

Videreutdanning 15 studiepoeng - 3 kurssamlinger

Innhold: Menneskerettighetsteori og historikk, observasjonsmetode og analyse, planlegging og utførelse av observasjonsoppgaver. Problemer med intervjuer og rettsoppfølger.

Søknadsfrist: 20. august 2013/ frem til studiestart

Studiestart: 13. september 2013

Demokratiassistanse

Videreutdanning 15 studiepoeng - 3 kurssamlinger

Innhold: Hvordan best gi bistand til demokratisering?

Gjennomgang av ulike former for bistand med eksempler fra Latin-Amerika, Afrika, Afghanistan og Øst-Europa.

Søknadsfrist: 20. august 2013/ frem til studiestart

Studiestart: 20. september 2013

Kursavgift for hvert kurs: kr. 15.000

Kursene er godkjent av Lånekassen og kan inngå i en mastergrad i demokratibygging

www.uib.no/demokrati eller ring 55 58 20 18

83 år gamle Johanna Dikeni får testet øynene sine for første gang i sitt liv på Phelophepa helsetog i Lichtenburg.

FOTO: WAYNE CONRADIE/
PICTURING AFRICA

Helseklinikk på skinner

En helseklinikk på skinner tilbyr behandling til fattige mennesker på landsbygda i Sør-Afrika. Toget med 18 vogner kalles Phelophepa. Det betyr «god eller ren helse» på tswana. **Av Helen Grange**

Mange av pasientene går mange kilometer og må noen ganger overnatte i kulden for å besøke helsetoget Phelophepa, også kjent som «håpets tog».

Helsetoget Phelophepa ble startet på initiativ fra Sør-Afrikas offentlige transportselskap Transnet, med finansiering av det sveitsiske legemiddelfirmaet Roche. Toget reiser hvert år til i underkant av 30 landsbygd-samfunn i Sør-Afrika, og når 370 000 pasienter – mennesker som bor langt unna offentlige helsetjenester og ikke har råd til å gå på private klinikker.

Venter et år

– Mange av pasientene venter på oss et helt år før de sjekker helsen sin. Mange overnatter til og med på plattformen, sier psykolog Onke Mazibuko.

Toget står på hver stasjon i to uker før det reiser videre til neste sted. På hvert stopp blir det medisinske utstyret pakket ut, og stoler settes opp

på plattformen ved siden av toget for pasientene, som står i kø i timevis uten å klage.

Pasienter testes for hiv, tuberkulose, diabetes og kreft. De får sjekket hørselen sin og undersøkt synet. Dersom de trenger briller, lages disse på stedet. Mange får fjernet dårlige tenner eller får antibiotika, smertestillende tabletter eller nødvendige kremer på apoteket, som også holder til på toget. Siden de fleste pasientene verken kan skrive eller lese, lages brukerveiledninger med symboler og tegninger i stedet for ord.

Bringer lykke

– Toget bringer lykke. Jeg er alltid bekymret for helsen min, men nå ser jeg mer positivt på det, sier 70-årige Selena Dikeledi. Hun forteller at hun fikk skyss med en minibuss klokka fem om morgenen. Det skaffet henne en gunstig plassering i den lange køen av pasienter som venter på å bli undersøkt for kreft og diabetes ved

Helsetoget har 18 vogner som huser flere ulike klinikker og et apotek i tillegg til kantine og sovevogner for de ansatte. FOTO: WAYNE CONRADIE/PICTURING AFRICA

Lichtenburg stasjon i Sør-Afrikas nordvestlige provins.

De tyvetalls ansatte på helsetoget blir motiverte av alle de hjelper: gamle damer som lyser av glede når de tar på seg linser og ser klart for første gang på mange år, og menn som får medisin for en sykdom som har plaget dem lenge.

– Mange av disse pasientene vet ikke, eller forstår ikke, hvilken sykdom de har. Det er veldig meningsfullt å kunne forklare problemet og hvordan det kan behandles, og på den måten forandre menneskers liv, sier Sister Fakazile Zincume, leder av helseklinikken.

18 vogner

Toget med 18 vogner er delt inn i en

«Mange av pasientene venter på oss et helt år»

Onke Mazibuko, psykolog

tannlegeklinikk, en øyeklinikk, en primærhelseklinikk, en psykologklinikk og et apotek. Det er sovevogner for de fast ansatte, og også en kantine.

Personer fra nærområdet blir midlertidig ansatt for å bistå med rengjøring, sikkerhet og kjøkkentjeneste, mens lokale sykepleiere hjelper med å sjekke pasienters blodtrykk og hjerte. Det settes opp telt for å sjekke kreft, diabetes, tuberkulose og hiv, i tillegg til undersøkelse av gravide.

Phelophepa ble lansert i 1994 med bare tre vogner. I dag er det to helsetog som reiser rundt i landet samtidig, og deler landets ni provinser mellom seg. Mer enn seks millioner menneskers liv har blitt berørt siden prosjektet startet.

I tillegg til tjenestene de tilbyr pasientene, fungerer togene som opplæringsinstitusjoner for avangstudenter innen sykepleie, tannpleie, øyehelse, psykologi og farmasi. Studentene kommer både fra Sør-Afrika og utlandet. ■